

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Tomáš Kempenský, jeho dílo o následování Krista
a nástin období středověku

Thomas of Kempen and His Book
The Imitation of Christ - the Outline Period the
Middle Ages

Vedoucí práce:

ThDr.Kamila Veverková, Th.D.

Autor:

Žaneta Černochová

Rok: 2014

Anotace

Cílem bakalářské práce je zaměřit se na život a historické pozadí řeholního bratra Tomáše Kempenského, zvláště na jeho stěžejní dílo, které nese název: „*Následování Krista*“. Práce je rozdělena na dvě hlavní kapitoly a to na dobu, ve které žil Tomáš Kempenský s jeho životopisem. Dále pak na duchovní směry, které se snažily ovlivňovat tehdejší církevní život, poměry církve a zvláště na společenství „*Devotio Moderna*“, jehož představitelem se stal Tomáš Kempenský. V práci je zahrnuto myšlení a náboženská výchova křesťanského lidu tehdejší doby. Zvláštní kapitolka je věnována rodinnému životu s pohledem na ženu. Závěr této kapitoly je zaměřen na vzdělanost, umění a člověka odsunutého na okraj tehdejší společnosti.

Annotation:

The task of my bachelor s work is to focus of the life and historical background of the religious brother Thomas Kempis. In his major work, which is entitled: „*Imitation of Christ*“. This bachelor's dissertation is divided into two main chapters of a period in which lived Tomáš Kempenský with his biography . Furthermore, the spiritual guidelines that seek to influence the religious life, situation of the Church and especially the community " *Devotio Moderna* " whose leaders had become Tomáš Kempenský . The dissertation includes thinking and religious education of the Christian people of this time . Special chapter is devoted to family life , focused at the woman . The conclusion of this chapter is devoted to education , the arts and the people who were marginalized of society.

Klíčová slova: Devotio Moderna, víra, středověk a Tomáš Kempenský

Keywords: Devotio Modernism, faith, history the Thomas of Kempen

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní ThDr. Veverkové Kamile, Th.D. za konzultace mé práce, za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Tomáš Kempenský a jeho spis o následování Krista* vypracovala samostatně pod vedením ThDr. Kamily Veverkové Th.D. výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Přelouči 21. března 2014

Žaneta Černochová

Obsah:

Seznam zkratek.....	6
Úvod.....	7
1. Tomáš Kempenský a středověk.....	8
1.1 Doba Tomáše Kempenského.....	8
1.2 Duchovní společenství v době Tomáše Kempenského.....	13
1.3 Život Tomáše Kempenského.....	15
1.4 Křesťanské myšlení ve středověku.....	17
1.5 Náboženská výchova a zbožnost křesťanského lidu V pozdním středověku.....	17
1.6 Středověká společnost a její složení.....	24
1.7 Žena a rodina.....	27
1.8 Vzdělanost ve středověku.....	29
1.9 Umění ve středověku.....	33
1.10 Středověký člověk na okraji společnosti.....	36
2. Čtyři knihy o následování Krista.....	40
2.1 Úvod do druhé kapitoly, rozboru díla Tomáše Kempenského.	40
Kniha první	
2.2 Užitečná Napomenutí pro duchovní život.....	40
Kniha druhá	
2.3 Napomenutí k vnitřnímu životu.....	43
Kniha třetí	
2.4 O vnitřním potěšení.....	47
Kniha čtvrtá	
2.5 O svátosti oltářní.....	55
2.5 O přípravě ke svatému přijímání.....	57
Závěr.....	60
Seznam použité literatury a odborných zdrojů.....	61
Summary.....	64

Seznam zkratek:

CČSH- Církev československá husitská

Biblické zkratky podle ČEP

ČEP- Český ekumenický překlad

Gn- Genesis

Ex- Exodus

J- Jan

Jb- Job

Mt- Matouš

L- Lukáš

Sk- Skutky

1S- První Samuelova

1K- První list Korintským

2k- Druhý list Korintským

Úvod

Mezi velké duchovní představitele církve třináctého století nepochybně patří osobnost Tomáše Kempenského. Vnesl do tehdejší doby ducha obnovy řeholního a duchovního života. Jeho spis *Následování Krista* je jednou z nejčtenějších knih věřících, kteří touží po hlubším poznání Ježíše Krista. Ve své práci se nejprve podrobně soustředím na dobové a církevní poměry, ve kterých Tomáš Kempenský žil a dále na společenství Devotio Moderna, u jehož zrodu byl.

Ve druhé kapitole se zabývám jednotlivými knihami zmiňovaného díla. Kapitola začíná rozbořem kapitol díla *Následování Krista* s ohledem na dobu Kempenského.

Bakalářskou práci jsem koncipovala také jako vhled do období pozdního středověku, na jehož pozadí se odvíjí život a dílo Tomáše Kempenského.

Postupovala jsem převážně deskriptivní metodou a v části, týkající se díla *Následování Krista* metodou analytickou.

Snažila jsem se s ohledem na mé jazykové vybavení využít dostupná odborná díla ke zpracování mé práce.

1. Tomáš Kempenský a středověk

V této kapitole poukážeme na dějinné události sledované doby středověku, které se odehrávaly jak v oblasti kulturní tak církevní. Jsou zde zmíněny filozofické směry této doby, které ovlivnily mnohé dění v církvi. Reflektovala jsem také snahy o propojení filozofie s teologií a obrodné tendence vrcholící v době pozdního středověku v hnutí, které nese název *Devotio Moderna*, jehož známým představitelem je Tomáš Kempenský.

1.1 Doba Tomáše Kempenského

Dobu a působení Tomáše Kempenského řadíme do období pozdní scholastiky a pozdního středověku. Vrchol a rozkvět scholastiky proběhl ve 13. Století. Z institucí kulturních¹ tak náboženských to byl především vznik a rozvoj klášterních škol a zakládání pařížských univerzit². V roce 1200 se spojily pařížské školy, jejichž korporativní ráz byl uznán králem Filipem Augustinem a dále papežem Inocencem III. Univerzita měla čtyři fakulty a to: teologickou, právníckou, medicínskou a artistickou od kterou spadala Filozofie³. Dále do období rozkvětu scholastiky patřil vznik žebavých mnišských řádů, jako jsou františkáni a dominikáni⁴. Na jejich školách se pěstovala výuka filozofie.

V Celém období byla filozofie chápána jako pomocná věda pro teologii. V průběhu středověku se prohlubovala znalost antické filozofie. Na počátku období scholastiky

¹ Kulturní instituce tj. vznik klášterních a městských škol.

² Vznik pařížské univerzity se datuje k roku 1231.

³ HOFFDING, Harald-KRÁL, Josef. Přehledné dějiny filosofie, Praha: Nakladatelství Strnad František, 1941.

⁴ BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006.

byli znalosti v oblasti filozofie velmi skromné⁵. Omezovaly se jen na spisy díla *Boethia*, *Capelly* a *Cassiodora*. Známa byla část *Platonových dialogů* a spisy *novoplatonské*. Od Aristotela bylo známo jen několik menších logických pojednání. Dílo Aristotelovo dosáhlo největšího významu právě v období vrcholné scholastiky, kdy bylo celé přeloženo. Spisy Aristotelovy byly přeloženy z arabštiny a od 13. století do řečtiny⁶. Teprve ve druhé polovině 12. století se studují ostatní knihy *Organa* - *Nová Logika*⁷. Dobytním města Toleda ve Španělsku roku 1085 se začíná překládat celá filozofická literatura arabsko-židovská. V překladu z arabštiny vynikli Dominikus Kundissalinus⁸ a Gerhard z Cremony,⁹ z řečtiny zvláště Robert Grosseteste, zakladatel františkánského studia generale a první kancléř univerzity v Oxfordu. Zabýval se přírodními vědami. První, kdo zpracoval celou aristotelickou filozofii jako pomocnou vědu pro teologii, byl Alexandr z Hales, františkán anglického původu. Summa, kterou dokončili jeho žáci, nese název *Summa universae theologiae*. Abych vystihla konkrétní teologicko - filozofický problém¹⁰, šlo zde především o Aristotelovi spisy, které byly církví zakázány papežským dekretem roku 1215, ale již roku 1231 jsou vykládány a roku 1255 přijaty oficiálně mezi předměty artistické fakulty a to spisy: *O přírodě* a *Metafyzice*¹¹, neboť obsahovaly novoplatonské teorie emanační a podporovaly tím názory panteistické¹². Toto období, ve kterém převládá

⁵ Dřívější středověk znal jen toliko „Starou logiku“. Tj. první dvě knihy z *Organa* v Boethiově překladu a Porfyria a na nich založená logická pojednání Boethiova a Augustinova. HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny Filosofie*. Praha: Nakladatelství Strnad František, 1941.

⁶ Tamtéž. Str. 105.

⁷ Učebnice aristotelické logiky byly *Summulae logicae*, napsal ji Petrus Hispanus a zemřel jako papež Jan XXI. Byly přeloženy do řečtiny a po té Petrus Hispanus je přeložil do latiny.

⁸ Arcijáhen ve Španělské Segovii, překládal Aristotela z arabštiny a z řečtiny do latiny v polovině dvanáctého století. Tamtéž. Str. 105

⁹ Gerhard z Cremony 1187.

¹⁰ Aristotelovi spisy obsahovaly novoplatonské a emanační teorie.

¹¹ HÖFFDING, Harald-Král, Josef. *Přehledné dějiny filosofie*, Praha: Nakladatelství Strnad František, 1941. str. 105.

¹² Panteismus je názor o jednotě Boha a světa, ztotožněním božského principu s přírodou. Bůh se stává světu imanentní a je jeho hybnou

racionalismus, má také svoji mystiku. Hlavním představitelem je dominikán Mistr Eckhart¹³, generální vikář řádu v Čechách. Svými teologickými názory, které jsou napsány v jeho latinských spisech¹⁴, je nejbližší k Tomáši Akvinskému. Podle Eckharta je v duši božská jiskérka, ta se nespokojí s ničím stvořeným, ale touží po absolutnu. Cílem jeho mystiky jsou slova Kristova: „Chci, aby všichni jedno byli, jako i my jedno jsme“¹⁵. Touží po zániku duše v Bohu. Pro panteistický ráz některých míst byl obžalován a zavázal se odvolat. Jeho žáky byli Jan Tauler¹⁶ a Jindřich Suso.¹⁷

Mezi největší osobnosti scholastiky patří, jak již bylo zmíněno, Alexandr Haleský,¹⁸ dále Albert Veliký¹⁹, Tomáš Akvinský²⁰, Don Scotus²¹, Vilém Ockham²², Robert

silou. PETRUCIOVÁ, JELENA. *Vybrané kapitoly z dějin filosofie*, 2007. Ostrava: První Ostravská univerzita v Ostravě. Str. 14.

¹³ Zakladatel spekulativní mystiky. 1260–1327. Tamtéž. Str. 42.

¹⁴ HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny filosofie*, Praha: Nakladatelství Strnad František, 1941. Str. 116.

¹⁵ J 17,21.

¹⁶ Narodil ve Štrasburku kolem roku 1300, dominikán. Byl ovlivněn Eckhartem, který byl ve Štrasburku učitelem, ale poučil se z jeho odsouzení. Kladl důraz na praktickou stránku mystiky. V době černého moru se věnoval péči o nemocné. Zemřel roku 1361.

¹⁷ Narodil 1295 ve Švábsku, dominikán. Mnoho mluvil o mystických zkouškách a milostech. Zemřel roku 1366 v Ulmu.

¹⁸ Alexandr Haleský byl Františkán anglického původu. Byl první, kdo přibral celou aristotelskou filosofii jako pomocné vědění pro teologii. Ve své *Summa universae theologiae*, kterou dokončili jeho žáci, je napsána formou pro a proti a to buď místa z Bible nebo Otců a důvody z filosofů, starých nebo arabsko-židovských. HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny filosofie*, Praha: Nakladatelství Strnad František, Praha, 1941, Str. 106.

¹⁹ Byl z hraběcího rodu. Studoval filosofii a medicínu v Padui, představený dominikánů v Německu. Vyučoval v Kolíně n. R. a Paříži. Pro své znalosti botaniky, fyziky, chemie a zoologie byl nazván Veliký. Nejvýznamnější spis nese název *Summa theologiae*, dále *Summa philosophiae naturalis* a *Summa de creaturis*, kde parafrázuje spisy aristotelské a spisy arabsko-židovské, zvláště Avicennovy a Maimonidesovy. Tamtéž. Str. 107.

²⁰ Tomáš Akvinský vstoupil k dominikánům, byl žákem Alberta Velikého. Vyučoval v Paříži teologii. Jeho spisy jsou především komentáře ke spisům Aristotela. Mezi jeho hlavní díla patří *De veritate fidei catholicae contra gentilis*, *O pravdivosti katolické víry proti pohanům*. Dále mezi jeho teologická díla patří Komentář k sentencím Petra Lombarda. Tomáš Akvinský zřetelně určil poměr rozumu a víry, filosofie a teologie. Říká, že pravdu je možno poznat v přirozeném světle rozumu. Rozum může z existence světa poznat Boha jako jeho stvořitele, ale nemůže poznat tajemství Trojice, Kristova lidství. LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*, Praha: Nakladatelství Návrat domů, 1996. Str. 111–115.

²¹ Don Scotus narozen v roku 1265 v městečku Duns. Františkán, studoval v Oxfordu a v Paříži. Jeho hlavním dílem jsou dva komentáře. Komentáře ke čtyřem knihám sentencí napsané v Londýně a

Bacon²³. Tímto jsem v krátkosti popsala období scholastiky²⁴ a nyní se zamyslím nad obdobím Tomáše Kempenského. Tato doba je vedena v duchu církevní reformy a vzniku nových náboženských společností. Navazuje na starší mystickou zbožnost Mistra Eckharta, jenž byl ovlivněn svým učitelem Albertem Velikým. Albert Veliký rozlišuje teologii od filozofie²⁵. Pramenem teologie je zjevení, filozofie je z rozumu a zkušenosti. Teologie je předmětem víry, kterou nemohu dokázat jen z pouhého rozumu, ale rozumové důvody víře napomáhají. Teologie vede ke spasení, filozofie rozmnožuje vědomosti. Albert Veliký říká, že první může být jen bytost nezměnitelná a nehmotná, totiž Duch, Bůh. Svět byl stvořen od Boha, tudíž není věčný. Abychom se dále posunuli, je třeba se blíže podívat na osobnost Jana Taulera²⁶. Jeho nitro pronikaly myšlenky Eckhartovy. Kladl důraz na praktickou stránku mystiky. Byl spíše kazatel než spisovatel. Pečoval o nemocné, když vypukla epidemie černého moru. Bojoval proti simonii, která se v tehdejší církvi nacházela. Poukazuje na falešnou a okázalou svatost v kláštorech, kritizuje Starý Zákon jako soustavu břemen a hrozných soudů. Tauler rozpoznal v pozdně středověkém světě

v Paříži. Duns zdůrazňoval primát vůle. Svoboda vůle znamená, že vůle nedělá jen to, co jí rozum káže. Duns klade důraz na svobodu Boží. Věci jsou takové, jaké jsou. Patří mezi realisty. Tamtéž. Str. 116-117.

²² Vilém Ockham narozen koncem 13. století, stal se františkánem a vyučoval v Oxfordu. Některé jeho názory byly prohlášeny za kacířské. Byl předvolán roku 1324 před papežský stolec do Avignonu. Byl exkomunikován. Snažil se o smíření s církví. Zemřel roku 1349 na černý mor. Zastával princip prostoty a názor, že všechno skutečné poznání získáváme empiricky tj. prostřednictvím smyslů. Tamtéž. Str. 117-119.

²³ Robert Bacon studoval v Oxfordu v Paříži zejména matematiku a přírodní vědy. Byl příznivcem papeže Klementa IV., pro něhož napsal dílo *Opus Maius*. Pro obhajobu astrologie odsouzen do řádového vězení. Říká, že je třeba jít k pramenům a ne se pouze dovolávat velkých jmen. Pokud chceme rozumět Bibli, je třeba ji studovat v originálních jazycích. Tamtéž. Str. 112-113.

²⁴ Scholastika jako raná, vrcholná a pozdní.

²⁵ HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny Filosofie*, Praha. Nakladatelství, Strnad František, 1941 Str. 107.

²⁶ Jan Tauler byl praktický mystik. Narozen ve Štrasburku roku 1300. Stal se dominikánským mnichem a byl ovlivněn Eckhardem. Poučil se však z jeho odsouzení. Kladl důraz na praktickou stránku mystiky a obracel se se svým učením k duchovní elitě. V době černého moru pečoval o nemocné. Zemřel 1361. Byl spíše kazatelem než spisovatelem. Tamtéž. Str. 121.

touhu po Bohu, ale zároveň po majetku, bohatství a moci. Říká, že člověk se musí oprostít od všech věcí a přenechat je Bohu²⁷. Tauler mluví o tom, že jsme všichni sestry a bratři²⁸. Bůh sídlí v nás a my v Bohu. V době scholastiky církev vyvyšovala papeže jako monarchu a vládce nad církví a státem. Tomuto dění říkáme církevní monarchismus, který ustanovil papež Bonifác VIII. bulou *Unam sanctam*²⁹. Církev jako taková je společností všech pravověrných věřících, tedy království Boží na zemi. Církev je třeba poslouchat a řídit se jejími ustanoveními. Ve 14. století je zde vidět velký odpor k monarchistické církvi³⁰. Jak již víme, církev upadla do hříchu bohatství, bojů, chamtivosti, nepřátelství a mravního úpadku. Doba vrcholného středověku je dobou inkvizičních soudů, křížových výprav. V této době vyniká papežské schizma, které začalo roku 1370. Schizma bylo ukončeno roku 1417, trvalo tedy čtyřicet let, kdy byl zvolen na kostnickém koncilu³¹ novým papežem Martin V. Na tomto místě bych ráda připomněla, že na Kostnickém koncilu byl odsouzen Mistr Jan Hus a upálen byl dne 6. 7. 1415³².

²⁷ LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Nakladatelství Návrat domů, 1996. Str. 122.

²⁸ HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny*. Praha, 1996. Str. 209.

²⁹ Bula vydaná 18. listopadu. Jde o druhý nejvýznamnější papežský dokument, je v něm napsáno, že státní instituce jsou podřízeny papeži.

³⁰ Císař Ludvík Bavor vedl boj s francouzským papežem Janem XXII, který odsoudil Eckharta. HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny*. Praha, 1996. Str. 210.

³¹ RAPP, Francis. *Církev a náboženský život západu na sklonku středověku*. Brno: Stanislava Káňová, 1996. Str. 324.

³² LÁŠEK, Jan Blahoslav. *Kristův svědek Mistr Jan Hus*. Praha: Rozhled víry, 1990. Str. 14.

1. 2 Duchovní společenství v době Tomáše

Kempenského

Ve městě Deventeru v Holandsku vzniká hnutí Devotio Moderna, což znamená Nová zbožnost³³. Toto hnutí bylo spíše tradiční³⁴ než moderní, u jehož zrodu stojí Holanďan Gert Groote³⁵, nazývaný též Gerardus Magnus. Gert Groote byl kazatel, mystik a reformátor. Z hnutí Devotio Moderna vzniká okolo roku 1387 ve Zwolle v Nizozemí reformní společenství Bratři společného života. Členové vedli bohatý vnitřní a modlitební život. Členy tohoto bratrstva byli nejen kněží, ale i laici. Záleželo jim na obnově tehdejší církve. Vzory těchto společenství byli sv. Augustin³⁶, sv. Bernard³⁷ a Bonaventura³⁸. Silný vliv měl na toto společenství sv. Augustin s jeho důrazem na Boží milost. V těchto společenstvích se střídala modlitba s manuální

³³ *Devotio Moderna*. Hnutí založené na obrácení a praktický křesťanský život. Laické společenství, které se podílelo na světské práci ve městech, nebylo vázáno řeholí.

³⁴ Tradiční, tím je myšleno prohloubení vnitřního života podle evangelia, byl kladen důraz na obrácení, význam praktického křesťanského života a svatosti. Časté přijímání eucharistie. LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1996. Str. 130.

³⁵ Narodil v Deventeru byl kazatelem a jáhnem. Založil mužskou a ženskou komunitu. Tamtéž. Str. 130.

³⁶ Největší teolog od dob apoštola Pavla. Otec západní církve. Narodil roku 354 v Thagastě. Během studia se rozhodl svůj život zasvětit filosofii. Po studiu Starého Zákona, který se mu jevil jako málo duchovní a hrubý se obrátil k manicheismu. (Manicheismus stál na dvou principech a to: Světlo a Temnota. Fyzický vesmír vznikl z temnoty a lidská duše naproti tomu vznikla ze světla, tyto dva světy se střetávají.) Augustin pochopil, že manicheismus obsahuje rozpory a odvrátil se o něj. Stal se biskupem a bojoval proti Donatistům. (Hnutí vzniklo roku 311 v severní Africe a jejich hlavní znak byla pohotovost k martýriu.) Augustin přišel jako první s naukou „o neviditelné církvi“. Mezi jeho hlavní teologická díla patří: *Vyznání, O Boží obci, O Trojici*. Zemřel v roce 430 při útoku nájezdníků na město Hippo.

³⁷ Bernard z Clairvaux se narodil roku 1090 ve Fontaines. Vstoupil do řádu a stal se představeným. Je posledním velkým církevním učitelem. Napsal dílo *Milost a svobodná vůle* - tím navázal na myšlení Augustina. Říká, že dobré činy jsou dílem Boží milosti.

³⁸ Vlastním jménem Giovanni Fidenza narozen roku 1217 v Toskánsku, vstoupil k františkánům a přijal jméno Bonaventura. Studoval v Paříži a také zde i vyučoval. Zastával teorii osvícení. Jeho nejznámějším dílem se stal spis *Cesta duše k Bohu*. Popisuje zde, že cesta k Bohu není snadná, že se nejprve musíme vyhnout hříchu, žít životem modlitby a dávat dobrý křesťanský příklad.

prací. Prohlubovala se zde láska k eucharistickému a ukřižovanému Kristu. Bratři společného života usilovali o návrat k duchovním kořenům a čistým poměrům raných dob křesťanských. „*Devotio*“ je určitá něha srdce, s níž člověk snadno propuká ve zbožné slzy³⁹. Toto hnutí se na konci 14. až 15. století rozvíjí v nizozemské oblasti, na staré nonkonformistické⁴⁰ půdě.

Jsou zde zachyceny zmínky o bekyních a bekhartech⁴¹, kteří společnou prací a modlitbou následovali Krista. Toto společenství založil Johannes Tauler. Mystik, spíše praktik, který hovořil ke všem křesťanům, kazatel a člen dominikánského řádu. Ovlivnily jej myšlenky a spiritualita Eckhartova.

Novoplatonský panteismus, který chtěl Boha uchopit pomocí duchovní či tělesné vášně. Bůh je spojen s přírodou. Tomuto věřil lid, který toužil po extázi a mystickém vytržení. Lid toužil po Bohu a hledal jej. Oproti tomuto zde máme přísný racionalismus, který má sklon k imanenci. Racionalismus říká, že pouze rozum je jediný a rozhodující zdroj poznání. Je zde tedy rozdíl lidé hledající spojení s Bohem a lidé, kteří k Bohu přistupují racionalisticky tj. rozumem.⁴²

³⁹ HUIZINGA, Johan. *Podzim středověku*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2010. Str. 213.

⁴⁰ Nonkonformisté patřili k reformnímu hnutí, které kladlo důraz na Písmo svaté. Odštěpili se od státní církve, a proto byli pronásledováni. Reformní hnutí v Anglii.

⁴¹ Vzniklo ve 13. století jako laické společenství. Věnovali se skutkům milosrdenství a oddávali se modlitbě. Společenství se rozšířilo do severní Francie, Nizozemí, Německa a do západních slovanských zemí.

⁴² PETRUCIJOVÁ, Jelena. *Vybrané kapitoly z dějin filosofie*. Ostrava: První ostravská univerzita v Ostravě, 2007.

1.3 Život Tomáše Kempenského⁴³

Autorem *Napodobování Krista* nebo-li *Následování Krista* je s největší pravděpodobností Tomáš Kempenský vlastním jménem Hemerken. Narodil se roku 1380 - 1471 v Kempen u Kolína nad Rýnem. Jeho rodiče, kteří se jmenovali John a Gertrudde, byli z řemeslnické vrstvy. Jeho matka Gertudde vedla vesnickou školu a otec pravděpodobně pracoval v řemeslnické dílně jako kovář, což bylo časté zaměstnání v Kempen. Jejich příjmy tedy nebyly moc vysoké. Zachovaly se nám informace pouze o dvou dětech a to o Johnovi, starším bratru Tomáše. Tomášovi bylo třináct let, když jej rodiče poslali do školy v Deventeru v Holandsku na základě doporučujícího dopisu jeho bratra Johna, který vstoupil k bratřím Společného života. Ve škole vedené v duchu Devotio Moderna pobyl Tomáš sedm let. Jeho bratr John jej předešel ke zmiňovaným bratřím, kde pomáhal zakládat klášter ve Windesheimu, (Hora svaté Anežky). Byl zvolen převorem a za jeho funkčního období bylo vybudováno převorství, postaven klášter a vysvěcen kostel. Tomáš byl student pilný a svědomitý. Vynikal vědomostmi. Vstoupil do kláštera řeholních kanovníků v Agnetenbergu u Zwole. Byl to dceřiný klášter Windesheimu, založeného roku 1398. Protože jeho starší bratr byl zvolen převorem ve zdejší klášteře, nemohl se Tomáš stát plnoprávním členem, až po bratrově přeložení. Roku 1406 se stal novicem. Jeho představeným byl Florentius Radewina. Náplní jeho řeholní práce bylo přepisování rukopisů. Zvláště to byly spisy sv. Bernarda, misál pro liturgii a Bible ve čtyřech velkých svazcích, které jsou dosud dochované. Tomáš přijal kněžské svěcení roku 1413. Zastával funkci kronikáře a byl dvakrát zvolen sub priorem. Jeho první funkční období sub priora bylo

⁴³ 2014-05-01. <https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=11497>. Životopisné údaje jsem čerpala převážně z tohoto zdroje. Nicméně základní data obdobného rozsahu uvádí i ostatní encyklopedie.

přerušeno, neboť papež Martin V. vyhlásil interdikt nad Windesheimem. Interdikt byl vyhlášen během utrechtských náboženských bouří kolem roku 1430. Tomáš byl vyhledáván jako duchovní rádce, zvláště jako novic mistr, pro duchovní formaci mladých noviců. Pro jejich poučení napsal traktát, který se jmenoval Kázání k nováčkům. Jsou dochována i jeho dvě kázání a to: Modlitby a meditace Ježíše Krista a Vtělení a život Páně. Pokud se podíváme na Tomáše Kempenského a jeho vnitřní život, uvidíme zde hlubokou lásku k trpícímu Kristu a Kristovu lásku k člověku. Jeho srdce bylo zasaženo Kristem.

Tomáš si uvědomoval a často rozjímal nad tím, že Kristus lidi tolik miloval, že za ně podstoupil utrpení a smrt na kříži. V tomto duchu povzbuzoval nejen novice, ale i příchozí věřící, kteří jej jako duchovního rádce navštěvovali s nejrůznějšími duchovními i tělesnými utrpeními a on je povzbuzoval. Za zmínku ještě stojí připomenout skutečnost, že doba Tomášovy čekatelské lhůty byla delší, než bylo obvyklé. Ne z důvodu, že by jej představený viděl jako neschopného, jak někteří spisovatelé píší, ve snaze jej zdiskreditovat, ale důvodem jeho dlouhé čekací doby byly nejenom problémy finanční, ale i pomoc při budování kláštera. Celistvou osobnost Tomáše Kempenského bychom mohli popsat následovně: byl klidný a rozvážný povahy, miloval rozjímání, klid a samotu spolu s Kristem v řeholní cele. Vynikal vlídností a laskavostí. Jeho vnější vzhled bychom mohli popsat jako muže střední postavy, s širokým čelem a pronikavými očima⁴⁴. Zemřel roku 1471 v klášteře v Agnetenbergu. Jeho nejvýznamnějším dílem je spis *Následování Krista*⁴⁵.

A nyní bych se ráda zmínila o křesťanském myšlení ve středověku.

⁴⁵ Spis *Následování Krista* patří mezi nejoblíbenější křesťanskou literaturu.

1.4 Křesťanské myšlení ve středověku

Křesťanské myšlení ve středověku bylo odlišné od dnešního pojetí. Dříve se křesťané Boha až báli a měli před ním veliký respekt. Mezi lidovými vrstvami se nacházela i pověřčivost. Připisovala kouzelný účinek mši, kříži a jeho znamení, ostatkům a amuletům. Lidé věřili v neustálé zásahy ďábla do života lidí a v možnosti v jeho spojení s čaroději. Právě úcta ke kříži a k Marii, žehnací formule a podobné, měli člověka ujistit o bezpečném spojení s nebeštany, kteří jej chránili od nástrah ďábla. Středověký člověk vnímal, že mu svět nepatří a jeho vlastní domov je v nebi. Lidé měli sklon k askezi, sebeovládání a umrtvování těla. Často se postili a toužili po zázracích. Pokud se jim zázraky splnily, bylo to pro ně znamením, že Bůh stojí při nich. Tímto pohledem je zastřen čistý pohled na Boha a jeho Syna Ježíše. Církev se oddalovala od původního starokřesťanského myšlení, stávala se pyšnější a bohatší ve své nádheře. Oddalovala se od služby, kterou jí Kristus dal jako poslání, vládla majetkem, pýchou, inkvizicemi⁴⁶.

1.5 Náboženská výchova a zbožnost křesťanského lidu v pozdním středověku

Křesťanství ve středověku hluboce ovlivnilo myšlení a každodenní život lidí. Církev byla ta, která vychovávala, vyučovala, ale i kárala zbloudilé. Nejen v pozdním středověku, ale i ve středověku raném bylo nedorozumění mezi církevní hierarchií a venkovským lidem. Hlavním problémem venkovského obyvatelstva byla smíšenost

⁴⁶ Inkvizice byla potvrzena bulou *Summis desiderantes*, vyhlášena byla roku 1484 za pontifikátu Inocence VIII.

křesťanské víry s pověrami. Lidé připisovali magickou moc svátostem, zejména svátosti křtu a eucharistii. Připisovali také moc křížům a Panně Marii. Zde bychom se mohli zmínit o inkvizici, která byla často používaná při podezření z čarodějnictví a kacířství. Inkvizice byla roku 1252 povolena bulou papeže Inocence IV. Bula nesla název *Ad extirpanda*⁴⁷. Inkvizice jako církevní instituce odsouzenice předávala státní moci, která trest vykonala. Ale vraťme se k církevní správě jako organizační jednotce. Diecéze se dělily na menší administrativní jednotky. V rámci pastorační činnosti byly vytvořeny farnosti, které spravoval farář a tyto farnosti, v dnešní době farní úřady, měly zajišťovat duchovní péči. Farnosti, které vznikaly ve městech, byly na mnohem lepší úrovni, než farnosti na vesnicích. Do vesnických far docházel méně často biskup, a proto lidé docházeli do katedrál, kde biskup sloužil mši nebo vykonával církevní obřad. Toto se týkalo většinou svátosti biřmování. Klérus v této době nebyl na vysoké úrovni vzdělanosti. Snaha o vzdělávání kněžského dorostu byla ve středověku obtížná⁴⁸.

Na význam seminářů upozornil Vilém Durant⁴⁹ na koncilu ve Vienně.⁵⁰ Roku 1408 se na shromáždění v Remeši jednalo právě o vzdělávání kněžského dorostu, neboť seminární výchova v té době ještě neexistovala, alespoň tak, jak ji známe v dnešní podobě. Od 13. století se začala objevovat díla, která si kladla za cíl poskytnout farářům základní poznatky. Roku 1480 zesílily tyto poznatky díky prvotiskům, které se dostávaly do rukou farářů. Mezi tyto prvotisky patřila takzvaná *Bible chudých*, která byla určena pro chudé

⁴⁷ Tato bula stanovila normu pro inkvizici.

⁴⁸ RAPP, Francis. *Církev a náboženský život západu na sklonku středověku*. Brno: Stanislava Káňová, 1996. Str. 83-84.

⁴⁹ Vilém Durant poukazuje na nutnost seminární výchovy, která by zajistila celkovou přípravu na kněžství, neboť jedinou vzdělávací institucí byly univerzity, které bohoslovcům podaly vědomosti. Tamtéž. Str. 83-84.

⁵⁰ Koncil ve Vienně roku 1312.

duchovní a dále *Speculum humanae salvationis*⁵¹. Zde bylo vypsáno vše podstatné, co zjevuje Písmo o naší historii. Od starozákonních textů po novozákonní.

Dále zmíním četbu⁵² díla *Preacordiale devotorum*⁵³. Tato četba měla prohloubit duchovní život kněží a obsahovala různá pojednání z pastorační praxe. Ještě bych zmínila dílo *Regimen animarum*.⁵⁴ Zde je pojednáno o mši svaté a různých liturgických otázkách, jsou zde stručné výklady z rétoriky. Do lůna církve patřily a dosud patří řeholní řády, které svůj život prožívaly v klášterních celách, v kaplích na modlitbách, v pomoci nemocným a věnovaly se vyučování. Kláštery byly vybaveny knihovnami. Řeholníci mnoho času věnovali studiu. Ve 13. století byl úspěch řeholních rodin ohromný. Vznikaly ženské řeholní společenství. Jako příklad můžeme uvést sestry svaté Kláry. Řeholníci nebo-li mniši navštěvovali převážně chudé farnosti. Řeholníci kněží dokázali pomoci věřícím, kteří měli pochybnosti a pomáhali těm, kteří se dostávali do těžkostí s kanonickým právem⁵⁵. Dále vznikala laická společenství, takzvané třetí řády. Tyto řády byly přidruženy k řeholním rodinám, které zachovávaly klauzuru. Členové a členky žili ve světě a věnovali se laickému zaměstnání.

Od 11. století máme zmínky o kazatelích, kteří podle příkladu svatých apoštolů kázali. Hlavní místo v kazatelství měli právě řeholní bratři. Neboť na IV. lateránském koncilu bylo dovoleno kázat řeholním misionářům a připomínalo se na koncilech a synodách, že duše má být živena Slovem Božím. Nejproslulejšími kazateli byli:

⁵¹ Zrcadlo lidského spasení. Pro kněze ilustrované knihy, co zjevuje Písmo o naší historii.

⁵² Praxe kněží.

⁵³ Literatura ve 13. století, která si kladla za cíl poskytnout farářům základní poznatky.

⁵⁴ Zástup živých.

⁵⁵ Kanonické právo je soubor právních vnitřních předpisů a norem římskokatolické církve a je závazný pro římské katolíky. Poprvé vyšel v roce 1917 ze snah papeže Benedikta XV.

františkán Antonín Paduánský⁵⁶, Albert Veliký, Tomáš Akvinský.

V době středověku byli lidé velice horliví v náboženských povinnostech. Bylo i církví předepsané, že každý katolík se ve svém životě má účastnit církevních dění. Mezi hlavní patřily svátosti a liturgické obřady. Život tehdejšího křesťana byl veden v duchu církevního roku a liturgie. Největší událostí církevního roku bylo slavení velikonočního tridua. Velikonocům předcházela čtyřicetidenní postní doba, kdy se křesťan s myšlenkou na trpícího Krista měl odříkat světských žádostí. Triduum začínalo Velkým pátkem až po neděli, kdy se slavilo Kristovo vzkříšení, sobotní vigilií, tj. do noci. V době vigilie se udělovala svátost křtu. Od 13. se století se ustálila vlivem Petra Lombarda soustava sedmi svátostí⁵⁷. Hlavní svátostí, která otevírala cestu do církve, byl křest. Jak ukazují farní kroniky, děti se křtily co nejdříve. Dále tu máme svátost biřmování, jako svátost křesťanské dospělosti. Udělovala se jen výjimečně, neboť biskupové se ve venkovských farnostech objevovali málo, spíše lidé docházeli do katedrály blízkého města.

Svátost posledního pomazání je známá od 12. století. Udělovala se většinou lidem bohatým. Svátost pomazání nemocných nebo také poslední pomazání, byla spojena s přechodem ze světa pozemského do nebeského království. Umírající, jehož vina byla smazána rozhřešením tj. absolucí, odpuštěním hříchů, unikl věčnému potrestání, ale podléhal časově omezenému trestu, který si musel odpykat v očištcí. Od 13. století teologové učili, že papež mohl zmírnit tento trest a to výměnou za skutky, jako byly almužna, modlitba a půst. A zde se dotýkáme problému, neboť preláti propůjčovali odpustky. Ve 14. a 15. století byly udělovány pouze účastníkům křížových výprav. Po roce 1300

⁵⁶ Antonín Paduánský se narodil 1195 v Lisabonu v Portugalsku. Františkánský řeholník. Pracoval v misiích mezi muslimy. Velký kazatel. Zemřel roku 1231.

jej mohli získat poutníci do Říma. Odpustky byly jediným útočištěm křesťanů. Od 10. století věřící přicházeli s žádostmi, aby kněz odsloužil mši svatou za zemřelé. Křesťané očekávali od eucharistické oběti milosti pro své zesnulé. Protestanští kazatelé středověké společnosti přišli s myšlenkou, že není potřeba odpustků k dosažení věčného života, protože je psáno: „Kdo věří ve mne, má život věčný⁵⁸. Tato slova Pána Ježíše dávala lidem jistotu, že mají svůj poklad v nebi a nepotřebují žádnou instituci, která by jim tento poklad měla prodávat. Svátost manželství se konala co nejslavnějším způsobem. Všechny tyto svátosti měli upevňovat milost a spojení s Kristem.

Žádné omezení se nevztahovalo na svátost smíření a svaté přijímání. Horliví křesťané docházeli ke stolu Páně často ba i denně. Byli k tomu povzbuzováni. Křesťané nejenže cítili horlivou lásku ke Kristu, ale byli si i vědomi svých hříchů a proto se často zpovídali a tím jejich zpovědníci viděli hnutí jejich duše. Věřící prožívali v hlubokém prožitku svátost smíření, zpověď a přijímání eucharistie. Už v době středověku bychom mohli křesťany rozdělit na horlivé a méně horlivé, ale všichni v neděli a ve svátky spěchali do chrámu na služby Boží. Hodinky, které určovaly čas, bylo svaté officium tj. *modlitba breviáře*, ranní a večerní chvály. Hlavní součástí bohoslužeb byla mše svatá, ovšem v jazyce církve to byla latina a věřící nerozuměli. Modlili se buď růženec, nebo si četli v modlitebních knihách. Vždy, když bylo pozdvihování, se zvonilo zvonky a věřící věděli, že nastala hlavní část mše svaté, pozdvihování. Uctívání reálné přítomnosti Kristova božství v hostii se vyjadřovalo výzdobou chrámu i hudebním doprovodem. Eucharistická úcta se vyvinula do další bohoslužebné formy, jako je procesí - průvod věřících mimo kostel jako smírný obřad u příležitosti svátku. Svátek

⁵⁷ Křest, Večeře Páně, confirmace, svátost smíření, manželství, útěcha nemocných, kněžské svěcení.

⁵⁸ J 3,16.

Božího Těla (Corpus Domini⁵⁹) byl jeden z nejoblíbenějších svátků, který si získal během 14. století celou Evropu. Slavil se okázalým způsobem. Věřící toužili vidět živý Chléb.

Nejsvětější svátost, tedy živý Kristus pod způsobou chleba se začal vystavovat v monstranci. Z těchto výstav vznikaly adorace, které byly formou zbožnosti. Adorace byla ukončena požehnáním tj. svátostné požehnání.

Vedle svátostného požehnání bychom mohli zařadit úctu k Panně Marii, matce Páně, a úctu ke svatým. Na sklonku středověku se mariánská úcta ustálila. Titulem *Theotokos*, který Boží matce přiřkli v 5. století v Efezu otcové na koncilu. Věřící v matce Boží neviděli mimořádnou bytost, ale viděli ji jako matku Kristovu. Pozornost se soustředila na životní cesty Mariiny. Počínaje rokem 1456 připomínala tyto životní cesty jak ranní tak večerní modlitba Anděl Páně. Ježíšova matka byla přímluvkyní všech lidí. Vzniká zde modlitba svatého růžence, kde si věřící připomínali radostné, bolestné a slavné události Marie a Ježíše. Vedle úcty k Marii bychom mohli postavit úctu ke svatým a blahoslaveným.

Kněží ve svých kázáních poukazovali na jejich život a dávali za vzor jejich život. Kult svatých měl významné místo v obřadech. Tyto formy zbožnosti, mohli bychom říci, byly až přehnané. Bylo zde mnoho citovosti. Je zde vidět přepjatost a hluboká úzkost v duchovním životě.

Zbožnost tehdejších středověkých křesťanů měla rozdílné formy vnímání a soucítění s Kristem jako mužem bolesti. Ráda bych se zmínila o uctívání bolestného Krista. Kontemplace ukřižovaného nepramenila pouze z lítosti nad ukřižovaným, ale její smysl měl hlubší charakter. Rozvažovalo se zde nad smyslem vtělení. Podle svatého Bonaventury nebyla Kristova oběť pouhou nápravou Adamova hříchu, ale měla dát lidem příklad velkodušnosti. Opravdové křesťanské učení se bez tohoto prvku nemohlo obejít. Bylo

⁵⁹ Tělo Kristovo.

to přilnutí a láska k Bohu a hlavně vděčnost. Jako příklad si vezmeme svatý týden, kdy křesťané vzpomínali na kalvářskou oběť Kristovu. Četli se pašije a uctíval kříž. Zde se připomínal i Mariin pláč, kdy bylo tělo jejího syna vloženo do jejího klína. Uctívání Kristova utrpení se připomínalo každý pátek. V tomto gestu vidím hluboký vztah k osobě Ježíše Krista. Lidé se uměli vcítit do trpícího Krista a obrazně si vybavovali jeho bolest a smrt na kříži.

Lidé si též uměli vybavit jeho trpící matku Marii. Neboť středověká představivost byla obrovská. Ježíš je stále častěji zobrazován jako trpící, zbičovaný, ponížený, ukřižovaný a sňatý z kříže. Obraz Krista v 15. století představuje Ježíše v purpurovém plášti a s trnovou korunou na hlavě, jak na něj Pilát ukazuje lidem a říká: "Hle člověk⁶⁰". Je to symbol Krista trpícího a poníženého. Je zde taky dobré připomenout postavu Satana. Satan - ten, který je svůdce. Zde záleží na člověku, na jeho svobodné vůli, jak se rozhodne. Zda přijme milost nebo ji odmítne. Zda hříchu odolá anebo mu podlehne. Středověký člověk měl před očima stálý obraz posledního soudu, kde viděl před sebou obrovské váhy. Na jedné straně vah byl tento člověk a na druhé straně vah číhal satan, připraven převážit vahadlo na svou stranu. U vah ovšem stál také sv. Michael Archanděl, který člověka podporoval a chránil.

Středověký člověk viděl své tělo jako rozporuplnou bytost. Jako bytost dobra a zla, duše a těla. Proto i jako pojetí středověkého člověka byl obraz kajícího. Středověkému člověku bylo stále vštěpováno, že od narození je hříšný a pokání je prostředek k nápravě a k zajištění vlastní spásy. Lidé byli vnímavější k hříchu a varovali se jej. Někdy až úzkostlivě⁶¹.

⁶⁰ J 19,5

⁶¹ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 15.

1.6 Středověká společnost a její složení

Ve středověké společnosti, ovládané a prodchnuté vírou, byl obraz člověka definován nábožensky. Myšlenky i skutky byly prodchnuty vírou. Středověký člověk je tedy Božím stvořením, je obrazem Boha. Na straně druhé zde můžeme vidět obraz člověka padlého, který se odklonil od Boha. Jiným pojetím je zde člověk činící pokání za své hříchy, ale i hříchy druhých lidí.

Církev byla velmi bohatá, měla své pozemky, kláštery a školy. Měla moc. Byla tedy včleněna do světských záležitostí a oddalovala se evangelnímu poslání. Zakládala si na časných statcích a církevní představitelé se oddávali prostopášnému a okázalému způsobu života.

Koncem 13. století sestavil kněz v Curychu seznam společenských vrstev tak, jak ji znal. Rozdělil je na osobnosti velké a osobnosti malé. Jeho obsah začíná velkými osobnostmi: mezi ně patří císař, papež, vévodové, šlechtici a končí u městských úředníků. Tito patří mezi velké osobnosti. Do další kategorie, které nazývá malé osobnosti, řadí: právníky, konšely, soudce. Menší osobnosti jsou pouze rytíři, správci a hospodáři, obchodníci a kupci. Dále je tu další skupina a tou jsou lidé v nevolnickém postavení-rolníci. Byl zde vidět společenský rozdíl, lidí nevolníků, kteří pracovali na půdě jejich majitele na oplátku za ochranu a právo na práci. Měšťan měl často majetek i příjem z obchodování nebo živnosti. Podléhal požadavkům svého velmože, byl souzen vrchnostenským soudem, musel často v ponížení žádat, zda smí uzavřít sňatek, či provdat syna nebo dceru. V rámci starodávného uspořádání společnosti hráli hlavní úlohu páni nad půdou. Ti si rozdělovali bohatství, které vytvářeli jejich nevolníci. Nájemník platící nájem byl osvobozen od nevolnických povinností. Můžeme se podívat na středověkou společnost i z úhlu hierarchické schéma tří stavů, na něž se společnost dělí -

lidé modlitby, lidé bojovníci a rolníci. Lidé modlitby především mniši a církve jako společenství, měli jistotu spásy oproti jiným společenským vrstvám. Alespoň církve sebe sama tak brala.

Církve jako držitelka spásy sama rozhodne, kdo bude spasen a kdo nebude spasen. Dále tu máme bojovníky. Byli to rytíři, ochotni bojovat ve jménu papeže⁶² a krále. Etika rytířů spočívala na odvaze, věrnosti vůdci a přátelství vůči druhým ve zbraní. Dále je založena na službě církvi a ochraně chudých a to až k sebeobětování. Z chudých rytířů vznikají rytířské řády. Třetí skupinou jsou rolníci-řemeslníci, kteří patřili ke třídě malovýrobců. Základní starostí rolníka bylo uživit vlastní rodinu a uspokojit vlastníka půdy. Majitelem půdy nebyl jen feudální pán, ale i církve. Pěstovalo se především obilí, pšenice. Řemeslník žil ze dne na den. Stále tu byla hrozba bídy a hladu. Obavy o úrodu. Ta závisela na čtyřech faktorech: systému střídání osevu, typu používaného pluhu, vlastnictví tažných zvířat a úrodnosti půdy. Zde můžeme vzpomenout i pěstování vinné révy. Víno a chléb představovalo základní složku výživy. Dále se tu objevuje pastevectví. Pastevci obvykle od května do září žili v primitivních chýších na horách a na podzim sestupovali do údolí. Výroba sýrů a péče o stáda ovcí a stříhání byla náplní jejich práce. Život těchto lidí nebyl jednoduchý. Rolník, řemeslník, pastevec a pracující venkované, ti všichni museli uživit své rodiny. Páni získávali výnosy z pozemků i jiným způsobem. Rozvoj ekonomiky i společnosti vedly ke stále větším aktivitám ve vlastnictví pozemků. Pán měl právo vlastnit nejen půdu, ale i vodní toky a mlýny, krčmy, vesnice, města.

Ráda bych se zmínila o nejposlednějších z posledních. Byli to nuzní, chudí, nemocní a žebráci, kteří též patřili do středověké společnosti. Lidé, kteří neměli nic, jen jimi druzí opovrhovali. Zůstávali buď na okraji měst anebo mimo

města a vesnice. Lidé, kteří trpěli nemocemi, jako je dnes již méně známá nemoc malomocenství, žili v bídě a byli závislí na daru od druhých, kdo jim co dá.

Významným nebezpečím byl i hladomor a různé nemoci, zejména mor, tehdy nevyléčitelná nemoc, na kterou umíralo tisíce lidí⁶³. Nejvýznamnější velký hladomor byl v letech 1315 až 1317. Během něho ve městech mnoho lidí zemřelo, neboť byla velká neúroda.

Dále bych chtěla zmínit rolnická povstání. Během 14. st. proběhla celkem tři velká: ve Flandrech roku 1325 až 1328. Vzešlo ze sporů mezi řemeslníky a šlechtou. Toto povstání bylo potlačeno pomocí francouzských vojsk. Další povstání bylo v severní Francii roku 1358. Sedláci vedli útoky především proti šlechtě, která je vykořisťovala, ale byli poraženi právě roku 1358 v bitvě u Meaux. Další velké povstání bylo roku 1381. Rolníci vzdorovali feudálním daním a po té odmítli odevzdat desátky.

Cílem bylo odepřít rentiérům, pánům nebo vysokým úředníkům jejich někdejší příjmy. Vypukl divoký zápas, který se vyznačoval nenávistí a krutostí.

Ve 14. století existoval ohromný počet pozemků, které vlastnila jak církev tak stát. V důsledku válek, hladomoru a bídy začíná krize jak v ekonomické oblasti, tak cen zemědělských produktů. Vznikají zde daňová zatížení, která církevní a státní mocnosti stále navyšovaly. Státy se rozvíjely velikým tempem bez ohledu na situaci jako takovou. Církev byla nadále finanční mocností, společenskou silou a politickým aparátem. Na druhé straně byla ta, která byla dárkyní vědy a moudrosti. V důsledku krize a bídy musely mnohé kláštery učinit reorganizaci svých pozemků. Pokud byl opat pečlivý a hospodárný, hospodářskou krizi klášter zvládnul bez velkých obtíží, ale na straně druhé,

⁶² Křižácké výpravy, kruciáty. První křižácká výprava, které dal požehnání papež Urban II roku 1095, byla vedena proti muslimům, pohanům a kacířům.

⁶³ Nevyléčitelná choroba tehdejší doby, kdy lidé postižení touto chorobou byli nuceni žít mimo vesnici. Nemoc, která na těle zanechávala hnisající vředy.

pokud opat nedbal hospodárně o svůj pozemek, byl klášter ohrožen jak bídou, tak hrozbou propuštění noviců. Církev byla pro své bohatství nenáviděna hlavně chudými, kteří toto jejich bohatství vnímali jako neslučitelné s evangelickou chudobou, kterou kázal Kristus. Vnímali církev jako oddělenou od Krista. Už není církví chudou a napodobující Krista, ale církví bohatou, hamižnou a vládnoucí a proto byla tolik nenáviděna ze strany chudých⁶⁴.

1.7 Žena a rodina

Chtěla bych jednu kapitolu věnovat ženě, jejímu prostředí, jak rodinnému tak společenskému a postavení žen ve středověké společnosti. Středověcí muži považovali ženu za kategorii. Příliš pozdě poznali, že žena má jiné modely chování, myšlení a postavení. Muži definovali v první řadě její tělo, pohlaví a rodinné vztahy. Nebylo pro ně prvořadé její postavení, třeba jako selky, urozené paní či zbožné ženy. Jejich právní postavení se odvíjelo od jejich vztahu k muži či mužům. Žena, která neměla rodinné zázemí, děti, neměla zastání jak právní tak sociální. Život středověké ženy se soustředil na její domácí povinnosti a starost o výchovu dětí. Lidé měli smysl pro intimitu a počestnost. Ve středověku sňatek znamenal především mír. Žena by měla udržet rodinu pospolu, vychovat děti a pracovat na zachování rodu, do něhož vstoupila⁶⁵.

Zde je dobré připomenout, že byl častý pokrevní sňatek mezi příbuznými. Církev od 6. století do 13. století neustále zpřísňovala a zakazovala sňatek mezi pokrevně blízkými příbuznými. V průběhu let postupně církev

⁶⁴ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 35

⁶⁵ Tamtéž. Str. 242.

slevovala ze svých nároků až do IV. lateránském koncilu roku 1215⁶⁶, který stanovil, že si muž mohl vzít ženu už ze čtvrtého pokolení společných předků⁶⁷. Církev pečlivě zkoumala, zda sňatky připadají v úvahu či ne. V rytířských rodinách bylo zvykem ženu muži vybírat. V raném středověku dával muž věno, tedy jeho rodina rodině, ze které pocházela jeho nastávající jako odškodné za ztrátu jejich dcery. Později připadl tento majetek přímo snoubence. Věno se nakonec stává, zejména ve státech, které se řídí principy římského práva, základním úkonem výměny a kolem něj vzniká na konci středověku celý právní systém. V městském prostředí, kde se žilo obchodem a řemeslem, byla veškerá činnost vyhrazena mužům. Tím, že ženy dostávaly věno, byly zbaveny možnosti dědit majetek, což zhoršovalo jejich postavení. V období 11. až 14. století se svatební rituály soustředily do klíčových momentů, kdy kněz uvítá snoubence a oni před ním řeknou své „ano“. Všechny koncily raného středověku až do 12. století neustále zdůrazňovaly zákazy a tresty o jakýkoliv pokus předejít či zabránit narození dítěte. Zámožné rodiny dávaly své děti kojné.

Chudé rodiny byly nuceny odložit své děti do městských útulků s tou myšlenkou, že až budou moci se postarat o své dítě, vezmou si je nazpátek. Tyto události se stávaly vlivem ekonomických rozpočtů rodiny. Pro takto opuštěné děti to mohlo znamenat nákazu různých nemocí i smrt. Žena byla tedy podřízena muži podle slov v Genesis⁶⁸. Otec jako dobrý hospodář a ochránce rodiny, ten, který zabezpečuje chod domácnosti a žena jako matka pečující o rodinu.

Je dobré se zmínit o ručních pracích žen, které buď vyšivaly, předly, tkaly nebo šily. Čím vznešenějšího rodu žena byla, tím méně času jí bylo dáno na zábavu, hru a tanec. Ženy venkovanky pracovaly na polích, ženy řemeslníků

⁶⁶ TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesní a církevní právo*. Praha: Nakladatelství Jan Krígl, 1997. Str. 71

⁶⁷ *Exomanie-inces*. Lateránský koncil posunul hranici za sedmého na čtvrtý stupeň příbuzenství.

⁶⁸ Gn 2, 21-25.

v dílnách svých mužů. Ženy zůstaly i nadále podřízeny svým mužům.

Zmíním se o ženách, které zůstaly samy bez rodiny. Osamělé vdovy, služky a zbožné ženy, které sloužily chudým a nemocným. Tyto ženy byly podezírány ze špatného chování a obviňovány z prostituce. Byly tedy trnem v oku a v určitém nebezpečí ze strany společnosti. To bylo impulsem ke vzniku laických komunit, jako jsou Flagamenti⁶⁹ a Bekyně, o kterých jsem se již více zmínila v předešlých kapitolách⁷⁰.

1.8 Vzdělanost ve středověku

Člověk v době středověku od prvního tisíciletí do patnáctého století neměl pojem vzdělanosti a intelektuálnosti jak je známe v dnešní době. Ten, kdo byl vzdělaný, byl do jisté míry racionální, rozumem obdařený. Ovšem byl smrtelný. Tato definice pochází od Aristotela. Hovoří se zde o substanti materiální a substanti intelektuální. Tím je myšleno duch a tělo. Studenti Aristotelovi hovořili o intelektuální slasti a intelektuální ctnosti⁷¹. Řídili se podle starobylé analýzy, *Etiky Nikomachovy*⁷². Středověký člověk, který byl tedy intelektuální, pracoval se slovy a myslí. Tento člověk si byl jistý své odlišnosti od ostatních lidí, neboť nemusel pracovat manuálně. Mezi tehdejší středověké intelektuály patřili mistři a profesori. Mistři byli ti, kteří napřed studovali a po té učili. Za filozofy jsou většinou

⁶⁹ Beghardi a Bekyně ve 13. století laické společenství, které neskládalo sliby. Věnovali se dobrým skutkům.

⁷⁰ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad: 1999.

⁷¹ Tamtéž. Str 157.

⁷² Řecký filosof Nikomach. Obsah této etiky je, že vzniká nová podoba osobnosti člověka. Potěšení spočívá ve spekulaci a je tím větší, čím ušlechtilejší jsou objekty jeho intelektu. LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyšehrad: Roma-Bari, 1999. Str. 170.

označování starověcí filozofové jako Sokrates⁷³, Platon⁷⁴ a Aristoteles⁷⁵. Setkáváme se zde například s Perem Abélardem⁷⁶, který o sobě říká, že je též filozofem a to filozofem světa. Averoisté⁷⁷ o sobě tvrdili, že jsou filozofové. Někteří z těchto vzdělaných mužů se považovali za znalé. Řídili se podle Platonsko-aristotelského směru.

Všichni tito se považují za vzdělance. Byli to lidé vzdělaní a představovali nejrozšířenější vrstvu ve společnosti. Vzdělanci byli všichni, co uměli číst a psát. Byli v menšině oproti nevzdělaným a negramotným. Termínu nevzdělanec se dostávalo nejen lidem, kteří byli negramotní, ale i lidem, kteří neznali latinský jazyk. Lidem, kterým se říkalo intelektuální, bychom mohli rozdělit na dvě skupiny, a to na silné a slabé. Ti silní se věnovali intelektuální činnosti, pronikali do podstaty věci, měli svůj vlastní vývoj s jasně vymezeným cílem. Byli to především učitelé, magistři, v tehdejší škole. K těm slabým intelektuálům bychom mohli řadit diplomaty, dvořany, biskupy a spisovatele. Neboť měnili svou roli a působení.

⁷³ Aténan Sokrates (469-399 př.n.l.) byl povoláním sochař. Sokratova filozofie učí o tom, jak se má žít. Zabýval se hlavní otázkou v praktické filozofii o podstatě vědění. Vědění je tedy pojem předmětu a dosahujeme ho prostřednictvím definice, tedy vymezení pojmu. Tamtéž. Str. 104.

⁷⁴ Platón se narodil roku 427 v Aténách. O Platónově pojmu „idea“ víme, že je příčinou, vzorem a cílem bytí. V rovině poznání bytí a podstaty bytí Platón nazývá pojmy nebo ideje. Řešení těchto otázek nalezneme v Dialektice. Dialektika jak říká v Ústavě, je nazírání samotných podstat. FERDINANDOVÍČ, Asmus Valentin, *Antická filozofie*. Praha: Svoboda, 1986. Překlad Jan Zouhar, str. 194-195.

⁷⁵ Aristoteles se narodil roku 384 nedaleko Makedonie. Vynikal rozumovým nadáním. V Aristotelových dílech jsou zahrnuty všechny obory tehdejších filozofických a vědeckých znalostí. Jeho nejvýznamnější práce nese název *Metafyzika*. V Metafyzice učí o principech bytí, postihovaných prostřednictvím rozumové spekulace.

⁷⁶ Petr Abelard. Narozen 1079. Zabýval se dogmatickými otázkami v díle *Sic et Non*, kde shrnul texty z Písma a z Církevních otců. Ve sporu o Univerzálie zaujal nové stanovisko a to, že se nepřiklání k Nominalistům a ani k Realistům. Snažil se o určitý kompromis mezi těmito stranami. Říká: „*Všeobecnina je výsledek logického procesu v mysli, důsledek lidské rozumové schopnosti vztáhnout obecné kategorie k reálné skutečnosti*“. Více: ŘÍČAN, Rudolf – MOLNÁR, Amedeo. *Dvanáct století církevních dějin*. Praha: Kalich, 2008. Str. 320.

⁷⁷ Učení o dvojí pravdě. Učení o věčnosti světa a pohybu, o jednotě intelektu ve všech lidech a o tom, že Bůh poznává jenom obecniny, popření osobní nesmrtelnosti a prozřetelnosti Boží.

Chce se tím říci, že struktura měst a život v nich byl postavena na rozdělení práce, a tak to bylo i při výuce. Výuka byla jedna z profesí jako řemeslo. Bylo potřeba vymezit přesně cíle a výhody jednotlivých škol. Také to, jak dlouho studium bude trvat a jaký obor se bude vyučovat.

A právě v tomto kontextu se šíří nová centra. První pokus se odehrál roku 1179⁷⁸: studijní obory byly organizovány podle struktury sedmi svobodných umění: trivium (gramatika, logika a rétorika) a quadrivium (aritmetika, geometrie, hudba a astronomie. Se studiem teologie to bylo trochu jiné.

Teologie byla brána jako královna věd, bylo to studium o spáse lidské duše. Vztah mezi teologií a filozofií nebyl tedy přímočarý. Postupně se přidávaly další předměty a to umění, medicína a práva. Ve 12. století se na univerzitní mistry nahlíželo jako na celebrity kultury a duchovního umění.

Byli to lidé vzdělaní. Zde je na místě připomenout, že nastává boj mezi sekulárními a řeholními mistry na univerzitách. Žebravé řády postupně pronikaly na univerzitní půdu. Laičtí mistři sepsali žádost roku 1254, kde si stěžují na to, že přibývá řeholních mistrů na univerzitě a mohlo by to mít nepříjemné následky. I papež se přimlouval za smír, ale laičtí mistři neuposlechli a proto byli exkomunikováni⁷⁹.

V roce 1255 vstupují myšlenky Aristotelovi na fakultu⁸⁰ svobodných umění. Studují se komentáře arabského autora Averroese a vzniká nový typ intelektuála. Na fakultě se tedy začínají vyučovat myšlenky Averrosovi, které se naroubují na křesťanskou filozofii. V čem tedy spočíval podstatný rozdíl? Averroisté se pokusili sloučit ideál filozofa s každodenně provozovanou profesí na fakultě

HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny filosofie*. Praha: Nakladatelství Strnad František, 1947. Str. 111.

⁷⁸ Nařízení Lateránského koncilu, podle něhož měla každá kapitula povinnost provozovat školu.

⁷⁹ Papežem Inocencem IV.

⁸⁰ V Paříži.

svobodných umění. Na straně druhé je zde augustiniánská tradice, které je toto myšlení cizí. Vznikl zde spor⁸¹ v roce 1277, kdy se většina tezí dostala na povrch a to právě na fakultě svobodných umění a tyto teze byli právě původu aristotelsko-averroistické. Samozřejmě tento směr si vysloužil odsouzení ze strany biskupů a později církve. Jak již jsem se zmínila v kapitolách předešlých. Zde jen okrajově připomenu nejvýznamnějšího intelektuála, kterým byl ve 14. století Angličan Vilém Ockham. Byl předvolán papežem Janem XXII do Avignonu, aby obhájil teze Petra Lombarda. Ockham napsal komentář k Sentencím Petra Lombarda⁸². Dalším velikým intelektuálem⁸³ byl Jan Viklef⁸⁴. Viklef požadoval, aby se od politické teorie⁸⁵ přešlo k praxi⁸⁶. Zastával filozofický realismus⁸⁷. Jan Hus v českém jazyce spatřoval národní jazyk. Stal se symbolem proti sociálnímu⁸⁸, politickému a náboženskému útlaku⁸⁹.

Velká města jako jsou Paříž nebo Praha si nárokovala, kteří mistři budou učit na jejich univerzitách. Tím se vytvářela jakási kasta nejprestižnějších profesorů, kteří ke svému platu ještě pobírali honorář. Na druhé straně se tříbilo studentstvo. Ve 14. století došlo k rozpadu prostředí, ve kterém se intelektuálové nacházeli, neboť vznikaly různé kroužky, akademie a později knihovny, které se stávaly kulturními centry na panovnickém dvoře. Tím

⁸¹ Spor o věčnosti vesmíru a jednotě lidského intelektu.

⁸² Studoval v Bologny, Remeši a v Paříži. Roku 1159 se stal biskupem. Jeho hlavní přínos je ve *Čtyřech knihách sentencí*, jsou to výroky z Bible, otců a dalších autorit. Jeho metoda spočívá v používání rozumu, dialektiky a logiky. Lombardova metoda se podobá Abelardově.

⁸³ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 172.

⁸⁴ Narozen 1330. Filosof a teolog. Anglický reformátor. Za nejvyšší autoritu vyhlásil Písmo, nad tradici, koncily a papeže. Ve spise, který nese název *O pravdivosti svatého Písma*.

⁸⁵ Myšlení.

⁸⁶ Tamtéž. Str. 172.

⁸⁷ V období scholastiky spor o univerzálie, realisté zastávali názor, že obecné existuje reálně. Realismus skutečný, věčný. PETRUCIOVÁ Jelena. *Vybrané kapitoly s dějin filosofie*. Ostrava: První Ostravská univerzita, 2007. Str. 34.

⁸⁸ Obrátil se proti vrstvě boháčů, proti Němcům a proti římské církvi.

⁸⁹ Tamtéž. Str. 173.

přicházeli intelektuálové o svůj vztah k politickému životu a širšímu společenskému prostředí.

Dvorní intelektuálové riskovali, že jejich teze budou odsouzeny⁹⁰. Účastnili se otevřené politické diskuze, bez předem stanoveného vítěze. Dvorní intelektuálové se zaměřovali na rodinné prostředí. Mohli si zvolit, koho a co budou podporovat. Osobnost středověkého intelektuála byla brána jako nadřazená. Pro středověkého člověka tito intelektuálové byli autoři, psali texty, studovali v knihovnách a to byla jejich náplň práce. Díky těmto lidem vzniklo mnoho pojednání, komentářů a glos. Na konec mé úvahy bych ráda napsala, že různost komentářů a odlišnost postojů jsou výrazem odvážné aktivity těchto lidí intelektuálů.

1.9 Umění ve středověku⁹¹

Pokud si představíme ve své obrazotvornosti všechna ta umělecká díla, která vidíme, žasneme nejen nad samotnými díly, ale i nad jejich tvůrci. Díky památkám, které nám byly dochovány, jako jsou kroniky, dokumenty, množství chrámů vyzdobených sochami, řezby ze slonoviny, nástěnné malby a různé ornamenty a podobně, opravdu nic jiného nám nezbývá, než žasnout. Jaký byl středověký tvůrce? Nežádal si jiné odměny než od Boha. Vynikal obětavostí, pokorou a skromností. Většinou tito umělci byli skromní a nenápadní. Spousty děl zůstává anonymních, neznámých. Již v době raného středověku byl rozdíl mezi pýchou a pokorou, mezi anonymitou a proslulostí. I tehdejší lidé-umělci propadali vášni a pýše. Ptejme se, jaká byla role umělců? Jaké bylo jejich postavení? Společnost se pravděpodobně řídila tím, zda byl umělec bohatý a ze zámožné rodiny nebo naopak

⁹⁰ Boethius z Dacie, filosof 13. století, který vyučoval na univerzitě v Paříži.

chudý. Abychom lépe porozuměli, podívejme se do období starověké kultury, kde nalezneme odpovědi na otázky a tak lépe pochopíme středověkou kulturu v jejím umění. Malířské a sochařské umění a zpodobňování osob a věcí bylo spojováno s kulturou a se světem pohanů a mohlo vést k modloslužebnictví. Toto v křesťanském světě vyvolávalo roztržky a nepřátelské postoje. Figurativní umění se čím dál více stávalo záležitostí církve, ocitalo se v jejích službách. Zde se jedná o zpodobňování. Toto sochařské umění se realizovalo v programu spásy člověka a jeho vykoupení. Jak píše autor, toto umění sloužilo jako náhražka četby u těch, co neuměli číst a psát. Ve středověku najdeme pro umělce latinský název *artifices* - tj. výraz, kterým byli označováni řemeslníci a umělci. Nyní se podívejme na hierarchické rozdíly, které se projevují v různých druzích umění. Nejvíce je ceněn architekt, na jehož díle je vidět plánování stavby a její organizace. Zde vidíme složku intelektuální. Podle antického myšlení je architekt ten, kdo dokáže projektovat a řídit stavbu.⁹²

Ještě více bylo ceněno postavení a práce zlatníků, kteří pracovali s různými materiály. Zlatnictví⁹³ bylo jedno z nejžádanějších oborů středověkého umění. Především v oblasti církevní při zobrazování biblických událostí. To vyžadovalo nejlepšího umělce. Zlatníci mohli zastávat důležité veřejné funkce. Po nich následovali mistři skláři. V pramenech také nalezneme několik výjimečných malířů⁹⁴. Hlavní prameny o těchto uměních se nalézají v klášterních knihovnách, v biskupských kronikách a nápisech na náhrobních kamenech, které se nám zachovaly v opatstvích a

⁹¹ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999.

⁹² Na konci 13 století tento pojem nalezneme v *Salimbenově kronice*, kde se hovoří o osobě obdařené výjimečnými technickými schopnostmi

⁹³ Svatý Eligius, nejzkušenější zlatník z doby merovejské. Biskup v Nionu.

⁹⁴ V Itálii Johannes, kterého si Ota III povolal do Cách.

v katedrálách⁹⁵. K tomu všemu můžeme připojit svědectví o platbách a smlouvách. Dále cechovní stanovy.

Těmito všemi písemnými památkami se zachovala jména umělců. K tomuto je potřeba ještě dodat, že se nám zachovaly podpisy a nápisy přímo na dílech. Od 14. století se stávají spisovatelé a básníci umělci. Většinou každý umělec měl své žáky, tovaryše a spolupracovníky. Tito byli vedeni svým magistrem. Je zde i zmínka o kovolijcích, ti byli vedle zlatníků nejžádanější. Dělali různé odlitky do chrámů, ale i chrámové dveře. Mezi intelektuály a oblíbence patřili opisovači. Jejich práce byla považována za vznešenější než práce malíře. Ti opisovali slova Boží a texty světců⁹⁶. Ptáme se tedy, jaké je postavení umělce? Je to osoba svobodná nebo služebná? Patřili biskupové a opati do této skupiny, nebo byli jen těmi, kteří si objednávali tyto umělce? Mnoho duchovních osobností byli i umělci. Jako příklad si uveďme slavného malíře Johannese, který žil na dvoře Oty III. Stal se biskupem.

Na klášterních dvorech pracovalo mnoho umělců, jako byli zlatníci, kovolijci a výrobci pergamenů. Laik, který pracoval pro kláštery a biskupská sídla, se mohl stát čestným kanovníkem.

Docházíme zde k problému, o kterém bych se ráda zmínila. Problém církevních umělců je spojen s problémy, kdy církevní vrchnost zasahuje do jejich díla a to nejen nepřímo, ale i skutečně. Což činilo umělcům veliký problém, neboť nemohli pracovat podle svých představ.

Ve 12. století především v Itálii, ve Francii i v Německu jsou díla spojena s nápisy a následně podpisy. Svá díla podepisují architekti, kameníci i sochaři⁹⁷. V Itálii ve 12. století má velkou a hlavní úlohu sochařské umění, dále ve městech toskánských se rozvíjí činnost

⁹⁵ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 187.

⁹⁶ Jedním z prvních autoportrétů je *miniatura mnicha Huga v textu sv. Jeronýma* ze sklonku 11 století.

⁹⁷ Nápis v průčelí domu ve Folignu připomíná, že roku 1133 došlo k jeho renovaci, kterou provedl významný kameník za biskupa Marka Otta.

malířská. Města jako jsou Pisa, Florencie a Siena se stávají významnými uměleckými centry. Zde se také objevují smlouvy na malířská díla⁹⁸. Mnoho malířských děl si vyžadují církevní představitelé a tím přivádějí mnoho umělců do Říma. Dalším místem, kam směřují umělci, je dvůr Ferdinanda⁹⁹ II. Také zde máme výtvarné umění, které bychom zařadili mezi umění svobodné.

Zde podpisy umělců vyjadřují na svých dílech vzdělaneckou a kultivovanou povahu. Zmínka o umělcích coby intelektuálech povede k tomu, že ve Florencii dojde k rozvoji umění. Na to čekalo mnoho umělců. Ve florentské kultuře dostávají možnost své realizace. Ve třináctém století se začaly budovat vrcholné gotické katedrály v Remeši, v Amiensu a ve Štrasburku. Gotické umění se šířilo dále přes Normandii do Anglie, kde nabylo zvláštního rázu¹⁰⁰.

1.10 Středověký člověk na okraji společnosti

Člověk ve středověku se ocitl na okraji společnosti. Byl to výsledek individuální nebo skupinové negace, která panovala podle přijatých zásad. Tento člověk byl vnímán společností jako odlišný. Člověka, který je na okraji společnosti vystihuje jak literatura, tak umělecké vyobrazení. Jednalo se zde o nejtvrďší tresty¹⁰¹, vyobcování jak ze společnosti, tak z církve¹⁰². Vyhnanství tj. být vyhnán z rodinné půdy, za hranice rodinného teritoria. Pro člověka takto potrestaného to byl trest veliký a měl důsledky i v jeho pozdějším chování. Byl vyňat

⁹⁸ Například na *Madonnu Rucellai od Duccia*.

⁹⁹ Ferdinand II byl římský císař a král uherský.

¹⁰⁰ Katedrála v Canterbury.

¹⁰¹ Vyhnanství se v různých podobách vyskytovalo i v římském právu a bylo rozličně interpretováno. LE GOFF, Jacques. Středověký člověk a jeho svět. Praha: Vyšehrad, 1999.

¹⁰² Papež Řehoř IX. formuloval ve 13. Století, že k úplnému vyloučení z křesťanského společenství docházelo ve druhém případě a to *Excommunicacio maior*.

nejen z rodinného kruhu, ale i ze společenství sousedů a svých zesnulých předků. Vše bylo založeno na pokrevních poutech. Je samozřejmostí, že lidé putovali za obživou. Byli to převážně rytíři, tovaryši a řeholníci. Řehoř Veliký říká, že člověk je na zemi jen poutníkem a cizincem, že člověk putuje do nebeské vlasti. V patristické době vyobcování křesťana vedlo k tomu, že jeho vyobcování se stalo podmínkou pro asketický způsob života. Na jedné straně zde můžeme pozorovat pohostinství k cizincům a na straně druhé obavy před cizinci. Cizincům poskytovaly přístřešky různé útulky a zájezdní hostince. Pokud rodina cestovala, tak cestovala pospolu, vše bylo dobře organizačně zařízeno.

Vyhnanci byli muži a ženy, kterým byl dán zákaz soudem pobývat na určitém území, nebo byli postaveni mimo zákon¹⁰³. Vyhnání mělo různé formy: být vyhnán z určitého teritoria, nucený pobyt na přesně vymezeném místě či na ostrově. Poslední dvě praxe patřily k trestům dlouhodobým. Na místě stíženém zákazem hrozila vyhnanci smrt. V raně zvykovém právu vyhnanství odpovídá vyloučení. K člověku, který je takto potrestán, se mají ostatní jako k vlku a tudíž nemá právo na ochranu, na střechu nad hlavou. Takový člověk nemá právo na mír. Jak už jsem se zmínila jednou ve své práci, církev trestala interdikt¹⁰⁴ a exkomunikací. Na základě těchto trestů byl člověk vyloučen z křesťanského společenství a účasti na svátostech. Křesťanský egocentrismus odsuzoval vyznavače jiných náboženství. Tito lidé byli odsunováni na okraj společnosti. Exkomunikovanému byly zakázány i veškeré kontakty s rodinou, a tím, že byli exkomunikováni¹⁰⁵, jejich naděje na spásu byla ztracena. Od 12. století vznikají ve středověké Evropě archivy trestních postihů a v pozdním středověku se již stávají obecným

¹⁰³ *Lex Salica* říká, že vyhnanec je člověk zbavený společenských svazků a vlasti, vystaven různým nástrahám. LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 294.

¹⁰⁴ Interdikt je církevní trest.

¹⁰⁵ Exkomunikace je vyloučení z církevního společenství formulovaná Řehořem IX. Vyloučení ze společenství věřících a účasti na svátostech, ze svátostných prostor kostelů a z posvátných míst. Stejně tak i z výkonů všech úřadů.

jevem. Tyto archivy nám ukazují zločinnost středověku i skutečné obrazy lidí na okraji. Převažují zde spory a rvačky a to zvláště ve městech. Především nižší vrstvy se dopouštěly krádeží, a to zejména jídla. Mezi pachatele patřili i klerici a šlechta. Vyskytovala se zde žebrota, krádeže u skupin nekvalifikovaných dělníků. Autor se zde zmiňuje o organizovaných zločinech¹⁰⁶.

Válka¹⁰⁷ byla jedna z cest, kdy docházelo k marginalizaci. Zvětšovala počet lidí na okraji. Na straně druhé válka přinesla i jistou stabilizaci lidí. Zde bych chtěla zmínit hodnocení práce jako takové. Středověká společnost se dělila do tří stavů. Ten, kdo se modlil, válčil a obdělával půdu. Povolání, které bylo ponižující mělo vliv nejen na člověka samotného, ale i na jeho potomky. Vyjmenujme povolání zatížena původem: kat, katovy pomocníky, hrobaři, řezníci, prostitutky a jejich ochranáře, hudebníci, blázni a vesnické pastýře. Vyloučení ponižujících živností bylo dlouho přetrvávajícím jevem. Zamysleme se nad jedním nečistým povoláním. Zvolila jsem jej proto, že tento fenomén je i v naší moderní společnosti velmi rozšířen. Je to fenomén prostituce¹⁰⁸.

Fenomén prostituce byl nejen rozšířen ve městech, ale i na vesnicích, jak ukazují soudní archivy. Nevěstky byly přítomné na tržišťích a jarmarcích, u mlýnů a v krčmách. Cestovaly z vesnice do vesnice a držely se skupiny dělníků a kupců. Ve městech měly své místo v pevných tvrzích. Bylo povoleno zakládání veřejných domů. Roli veřejných domů hrály lázně. Místa, kde prostitutky byly, bychom mohli nazvat ghetty. Hrála zde roli i oblast materiální a finanční. Prostituce byla vedlejším povoláním chudých žen a

¹⁰⁶ Lupičské tlupy, ve kterých je zmínka případu krvavé rvačky ze dne 28. dubna v Duntonu. LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 1999. Str. 297.

¹⁰⁷ Způsobovala určitou demoralizaci - především docházelo k rozpadu společnosti

¹⁰⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska a republiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum. Str. 11-12.

byly vydané na milost kuplířům a pasákům. Nevěstka¹⁰⁹ neměla právo založit rodinu. Nájemníci byli většinou lidé s ponižující živností. Patřili k nim kati a městští sluhové. Ti, co provozovali veřejné domy, byli odsuzováni a jejich způsob života byl brán jako asociální.

Lidé, kteří byli postaveni na okraj společnosti, byli nuceni žebrot. Postavení žebráků nebylo jednoduché. Byl to druh profese, který vzbuzoval lítost. Chodili od vesnice k vesnici a žebrovali o trochu jídla a vody. Byli oblečení do nuzných a roztrhaných šatů. Mezi opravdovými žebráky se našli i takoví, co jen předstírali, že jsou žebráky, aby druhé okrádali.

V kultuře středověké společnosti postavení bylo dané dobou. Zvláště se pohlíželo na vyznání. Heretici byli často na okraji společnosti a byli různě trestáni, museli nosit oděv, na kterém byl z jedné i z druhé strany kříž, byli často pranýřováni a museli činit veřejné pokání. Židy odlišoval oděv¹¹⁰.

Vnější varováním před zloději bylo uříznuté ucho a podobné tresty. Toto všechno provázelo lidi v době středověké. Vše bylo podřízeno učení církve.

¹⁰⁹ Nevěstka již z nejstarších dob lidské kultury. Dochovaly se nám zprávy o nevěstkách, viz Gn 38,15; Joz 2,1. Prostituce již patřila k pohanským kultům. Prostitutky byly dvojího druhu a to: chrámové - zasvěcené bohyni plodnosti, ty se oddávaly prostituci ve službě této bohyni a prostitutky za plat. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich. Str. 501.

¹¹⁰ Oděv se špičatou čapkou.

2. Čtyři knihy o následování Krista.

Druhá kapitola bakalářské práce je reflexí spisu Tomáše Kempenského *Následování Krista*. Budeme podrobně analyzovat každou ze čtyř knih tohoto spisu.

2.1 Úvod do druhé kapitoly, rozboru díla Tomáše Kempenského

Ve spise Tomáše Kempenského nalezneme podrobná ponaučení pro duchovní život nejen osob Bohu zasvěcených, ale i povzbuzení pro duchovní růst křesťanů. Kniha uvádí křesťany do hlubšího spojení s Kristem a povzbuzuje touhu po hledání pravdy v Písmu svatém.

Spis *Následování Krista*, jako všechna podobná díla, vytryskla z problémů své doby. Kempenský na rozdíl od některých jiných autorů nezaplavuje čtenáře mnohými citáty a odkazy na spisy své doby. Je skutečností, že taková díla mnohdy zastiňují duchovní hloubku a pochopení pravdy. Hnutí Devotio Moderna se snažilo o to, aby se křesťané vrátili do nitra svého srdce a rozjímalí nad Kristem. Spis *Následování Krista* se snaží čtenáře vrátit k jednoduchosti a opravdovosti, tak aby našel křesťanskou pravdu.

2.2 Kniha první

Užitečná napomenutí pro duchovní život.

Kniha první¹¹¹ nás uvádí do tajemství následování Kristovy osoby a ukazuje nám, jak v pokoře poznávat sebe, být kritičtí sami k sobě, vejít do hloubky svého nitra.

¹¹¹ KEMPENSKÝ, TOMÁŠ *Čtyři knihy o následování Krista*. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Str.11-60.

Čerpat sílu a odvahu k následování Krista a k upevňování svého duchovního života z Písma svatého a z příkladu svatých Otců. Najdeme zde dobrá napomenutí nejen pro řeholníky, kteří žijí v ústraní, modlitbě, studiu a práci, ale i napomenutí pro všechny křesťany, kteří touží a chtějí se v modlitbě a tichu pohroužit do komůrky svého srdce spolu s Kristem. Nalezneme zde vhodné příklady běžných životních událostí, se kterými se denně setkáváme a musíme s nimi bojovat. Mnohdy musíme bojovat sami se sebou a Kempenský nám podává rady, jak sami sebe přemoci. V kapitole VI¹¹², a VII¹¹³ nalezneme odpověď na mnohdy palčivé každodenní události v našem nitru i životě. Čteme zde: "Člověk, který není dosud sám v sobě dokonale umrtven, upadá snadno v pokušení a podléhá i rychle nechuti, když se nám to či ono nedaří"¹¹⁴. A najdeme zde odpověď, že pravý klid nalezneme jen, když odporujeme nezřízeným vášním, a ne, když jim podléháme. Proto není v našem nitru klid, neboť se věnujeme přespříliš pozemským věcem. A další podobné napomenutí je v kapitole VII, kde je napsáno, že pošetilý je ten, kdo svou nadějí vkládá v člověka¹¹⁵. Toto napomenutí bychom mohli použít i nyní, neboť v dnešní době modernizace jsme se naučili spoléhat na lidi kolem nás a na moderní technologie. Právě tato kapitola nás uvádí do „bláznovství“ pro Krista větou: „nemáme se stydět sloužit jiným z lásky ke Kristu.“¹¹⁶ Nemáme si na sobě zakládat, ale máme svou důvěru vložit v Boha.

Chtěla bych se zde zmínit o kapitole XVIII, kde se hovoří o příkladech svatých Otců¹¹⁷. Zde jsou zmíněni i mučedníci pro Krista. Mučedníci nepocházejí jen z období středověku, ale i z doby starokřesťanské a posléze z období nacismu a totalitních režimů. Zmiňme několik mučedníků pro

¹¹² Tamtéž. Str. 110.

¹¹³ Tamtéž. Str. 113.

¹¹⁴ Tamtéž. Str. 19.

¹¹⁵ Tamtéž. Str. 20.

¹¹⁶ Tamtéž. Str. 20.

¹¹⁷ Tamtéž. Str. 37-38.

Krista a slovo Boží. V Římě za císařů Nerona¹¹⁸, Deokleciána¹¹⁹ a Traiana¹²⁰ podstoupili mučednickou smrt: Polykarp ze Smyrny, Klement Římský, Justin Mučedník¹²¹, Ignác Antiochijský a další. Apologeté¹²² byli ti, kteří obhajovali křesťanské učení proti bludařům. Mezi apologety bychom zařadili Justina mučedníka, Ireneje¹²³ z Lyonu a Hyppolita¹²⁴ Římského. Po smrti Kristově jeho apoštolové v Jeruzalémě podstoupili též mučednickou smrt, byli to apoštolové Petr, Pavel, Ondřej. Dále jáhen Štěpán a další, kteří pro Kristovo svědectví prolili svou krev. To jsou svědkové víry, kteří se mohou stát pro nás svědky a vzory pro náš křesťanský život. Z období nacismu bychom mohli zmínit patera Maxmiliána Kolbeho¹²⁵, byl to františkán - minorita, který za otce rodiny šel dobrovolně do plynové komory smrti, z doby komunistické perzekuce zmíním kardinála Štěpána Trochta¹²⁶, biskupa Josefa Hloucha¹²⁷ a opata Anastáze Opaska¹²⁸. Tito mučedníci sloužili Kristu

¹¹⁸ Císař římský. Násilí vzniklo následkem požáru, ze kterého byli obviněni křesťané a na základě toho byli mučeni a pronásledováni.

¹¹⁹ Byl zaujat proti křesťanství. Za jeho vlády konfiskace majetku a tresty smrti pro duchovní i křesťanské senátory.

¹²⁰ Traián pokládal křesťany za veřejné nepřátele. Za tohoto císaře stihlo mučednictví Ignatia Antiochijského.

¹²¹ Narodil se na počátku 2. Století v Palestině. Snažil se hledat vztahy mezi křesťanstvím a řeckou filozofií. Justin napsal: *První obrana*, ta přináší obhajobu křesťanské víry a je adresovaná císaři a *Druhou obranu*, ta je adresována římskému senátu.

¹²² Obránci víry.

¹²³ Biskup ve Smyrně. Apologeta. Je pojítkem mezi ranou řeckou a západní latinskou teologií.

¹²⁴ Hippolit žil v Římě, byl biskupem a zemřel ve vyhnanství roku 235.

¹²⁵ Narodil se v lednu 1894, kněz, filozof, teolog. Zemřel roku 1941 v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau. Pohnutý příběh statečného Kolbeho mne osobně velmi zasáhl. Řeholní kněz, který šel dobrovolně do plynové komory místo otce dvou dětí. Jeho soucit a sociální citění je prodchnuto v celém díle, které nese název *Maximilián Kolbe*. Autorem knihy je Jablonski a Patricia Edward.

¹²⁶ Kardinál Štěpán Trochta. Biskup Litoměřický. Narodil se v roce 1905. Za heydrichiády byl zatčen a deportován do koncentračního tábora v Terezíně a Dachau. Vrátil se v roce 1945 a roku 1947 byl jmenován sídelním litoměřickým biskupem. Po válce byl hlavním duchovním rádcem skautů a ředitelem salesiánského ústavu v Praze Kobylisích. V době komunistického režimu vězněn ve své rezidenci v Litoměřicích.

¹²⁷ Josef Hlouch narozen v Lipníku u Třebíče. Biskup Českobudějovický, byl profesorem pastorální teologie. Zatčen a držen mimo diecézi v Růžodole u Liberce to též v Radvanově u Mladé Vožice. Internován ve své rezidenci. Napsal sbírku duchovních textů, která nese název *Minutěnka*, kterou napsal roku 1964 za nuceného pobytu v Kocliřově.

¹²⁸ Opasek Anastáz. Narodil se v Vídní 1913. Opat břevnovského kláštera. Dosáhl doktorátu teologie. V září 1949 zatčen komunistickým režimem

v chudobě a ponížení. Hlásali Krista, ať to bylo vhod či nevhod.¹²⁹

Kristus po nás nechce mučednické svědectví, ale svědectví života a víry v prostředí, ve které se nacházíme. Zvláště v dnešní době, která je zasažena materialismem a pohodlím, je potřeba vydávat svědectví, že Kristus a křesťanské hodnoty mají své místo v tomto světě.

2.3 Kniha druhá

Napomenutí k vnitřnímu životu

Kniha druhá¹³⁰ nám může být nápomocna v našem duchovním životě. Učí nás příliš nedůvěřovat sobě, ale v Boží pomoc a ochranu. Naše víra je zkoušena různými zkouškami a pokušeními, je na nás, jak dalece se opřeme o Krista a zcela se mu odevzdáme. Učí nás důvěřovat Kristu.

Kapitola první nás nabádá, abychom hledali království Boží celým svým srdcem a obrátili se k Pánu¹³¹. Hovoří se zde o tom, že Ježíš rád přebývá v duši pokojné a pokorné, která nehledá útěchu ve světě a světských záležitostech a radostech, ale má zalíbení ve věcech Božích¹³². Bůh si udělá v našem srdci příbytek, pokud se naše duše zklidní a bude jen jemu naslouchat. Nemáme mít důvěru v křehkého a pomíjivého člověka, neboť se mění a rychle uschne. Autor se zde dotýká jedné z důležitých věcí, která je pro lidské

a vězněn na Pankráci, v Ruzyni, Valdicích a Leopoldově. Po propuštění pracoval jako dělník a v roce 1968 emigroval do NSR. Je autorem básnických sbírek, které nesou název: *Obrazy, život upřený do středu. Dvanáct zastavení*. HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. Brno: CDK, 2005. Str. 111.

¹²⁹ KEMPENSKÝ, Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola *O příkladech svatých Otců*. Str. 37.

¹³⁰ Tamtéž. Str. 67– 90.

¹³¹ Tamtéž. Str. 67.

¹³² Tamtéž. Str. 93–94.

společenství důležitá. Jak dalece dokážeme důvěřovat Bohu a jak člověku? Kdo je naším opravdovým přítelem? Autor nám sděluje, že nemáme úplně ve svém životě opustit své přátele a připomíná nám, abychom nezapomínali na Krista pro své blízké¹³³. V každém člověku je Boží život, je stvořen ke chvále svého Stvořitele, tudíž je náš bližní. Máme Boha chválit za své přátele. Kristus touží po našem celém a plně odevzdaném srdci a v tom je hlavní háček pro mnohé. On v nás bude přebývat tak dalece, jak mu to dovolíme, jak dalece jej pustíme dovnitř, do svého nitra. Spolu s těmi, co milují Krista, máme zůstat v blízkém společenství. Krista chválit v modlitbě, ve společném sdílení, v pomoci druhým lidem. Zde vidíme, že se dotýkáme křesťanského společenství, ale i jednotlivců. Ale jak říká Kristus, máme milovat i své nepřátele¹³⁴, což je o mnoho těžší, než milovat své přátele. Jen jeden má plné právo na naše srdce a to je Kristus. On se stal pro nás Mužem Bolesti a vybízí nás k následování.¹³⁵ Druhým momentem našeho křesťanského života je následování, o kterém bych se zde ráda zmínila. Žádný z lidí nemiluje utrpení, taktéž ani Kristus se na utrpení netěšil, ale vůle Otcova byla, aby podstoupil potupnou smrt na kříži¹³⁶. Zamysleme se nad tím, co předcházelo, než Krista zavřeli do žaláře a přibili na kříž. Ta dlouhá chvíle v zahradě Getsemanské, pokušení satanovo a vědomí toho, co jej čeká. Ta hrozná úzkost a samota a po té zrada Jidášem Iškariotským. Pokud se nad tím zamyslíme, pochopíme, že Kristus, ač byl Boží Syn, utrpením procházel jako každý jiný člověk. A to je jedna stránka osoby Ježíše a tento Ježíš nás nabádá k následování a chce být naším přítelem.

Následování není jen v radosti, když je nám dobře, ale i v bolesti, když se necítíme zrovna nejlépe. A k tomuto

¹³³ Tamtéž. Str. 77-78.

¹³⁴ Mt 5,43-45.

¹³⁵ KEMPENSKÝ, Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Str. 91.

¹³⁶ Sk 9,16.

následování nás nabádá nejen první kapitola, ale i sedmá. Kempenský píše: „Blažený člověk, který ví, jak milovat Ježíše a opustit milého pro milého“¹³⁷. Zde se autor dotýká niterných záležitostí našeho srdce. Láska k tvorům je nestálá, ale láska k Bohu a jeho Synu je trvalá. Kristus je náš přítel, ví co je to trpět různé úskalí a pokušení. Sám na vlastní kůži si tím prošel, tedy máme před sebou Boha-Člověka, který tou cestou šel před námi. Po nás nechce nikdo, abychom procházeli utrpením, jaké prošel on, ale abychom dokázali a také chtěli utrpení na sebe ochotně vzít a nést jej. A tomu se říká bláznovství kříže. Neboť dnešní moderní svět o tom nechce slyšet. Moderní doba se snaží bolestem a utrpením mnohdy vyhnout a pomáhat si různými prostředky. Jako křesťané víme, že pokorné snášení našeho trápení je Bohu milé. Tímto trpělivým přístupem se více přiblížíme Kristu Božímu Synu. Už od křtu jsme k němu přivtělení. Je to nezrušitelné přátelství s ním. A přátelé jsou spolu v dobrém i ve zlém.

A ještě se chci zde zmínit o další věci a tou je umění rozmluvy s Ježíšem. Rozmluva spočívá nejen v tichém naslouchání a v modlitbě, ale v umění být o samotě jen s Kristem. Jen On a duše. Je to modlitba srdce. Nemusíme říci mnoho slov, stačí, když se budeme na sebe jen dívat, i to je prvek přátelství a vnitřní modlitby. Být spolu i v tichosti. To je ta intimita mezi duší a Bohem a o tom zde hovoří také autor. Zmiňuje¹³⁸ se zde také o milosti a navštívení. Jak často jásáme, když nás Boží milost, která nás těší, navštíví, jsme plní elánu a nadějí. Ale když Boží milost ustoupí, jak často klesáme, a nic nás nebaví. Zde je dobré říci, abychom zůstali vytrvalí. Vytrvalost se pozná podle toho, zda chceme a dokážeme vlastní vůlí dělat to či ono, i když se nám zrovna nechce a nemáme chuť. V nedostatku vytrvalosti vidím hlavní úskalí v dnešní době. Překážky byly, jsou a budou. Ty nás nikdy na naší cestě

¹³⁷ KEMPENSKÝ, Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Str. 77.

neopustí, jsou součástí lidského života a právě Kristus nám může být nápomocen a vzorem, neboť sám si tímto úskalím prošel před námi. Když na nás přichází opuštěnost a úplná bezútěšnost, vzpomeňme na Krista, který jak v zahradě Getsemanské, tak na hoře Kalvárii si sám opuštěnost a opovržení prožil. On se na kříži modlil za své nepřátele a odpustil jim¹³⁹. Toto je projev veliké Boží lásky k nám. Kristus se stal pro nás velikým vzorem. Přijměme na sebe vše, jak přichází s pohledem na tohoto trpícího Muže a tak budeme naplněni pokojem a požehnáním. S vděčností¹⁴⁰ vzhlížejme k Boží milosrdné lásce. S milosrdenstvím je spojeno díků činění. A tak máme Bohu děkovat za milost a Jeho vedení.

Jak těžké je děkovat, ví asi každý křesťan, který se zdokonaluje a chce se nadále zdokonalovat v křesťanských ctnostech. Naše díky patří Bohu nejen za dobré, pěkné a milé, co nám dává, ale umět poděkovat i za utrpení, která na nás přicházejí, je mnohem těžší, ale nese to sebou požehnání. V tom se pozná naše oddanost Kristu a věrnost v každodenních úkonech. On dává, ale i bere. Což často nepochopíme proč. On vidí dál než my, a tak na nás je, abychom důvěřovali a plně se nechali vést. Stojíme před naším Pánem nazí ve svých hříších, ale On nás pozvedá a dává nám novou naději, že jednou jej uvidíme tvář v tvář. Musíme projít mnohým utrpením, než vejdemo do Božího Království¹⁴¹. Utrpením se čistí naše láska a oddanost Kristu, tak jako ve vztahu mezi ženou a mužem. Každý vztah je podroben zkoušce a tak i ten náš ke Kristu právě v našem utrpení.

¹³⁸ Tamtéž. Str. 100.

¹³⁹ L 23, 34-35.

¹⁴⁰ KEMPENSKÝ, Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001, kapitola X. *O vděčnosti za Boží milost*. Str. 86-88.

2.4 Kniha třetí

O vnitřním potěšení

Hned na začátku třetí knihy¹⁴² se hovoří o slyšení¹⁴³, naslouchání, tichu a blaženosti. Zdají se nám tyto pojmy jednoduché, ale zdaleka nejsou. O některých z těchto pojmů jsem se zmínila v kapitolách předešlých, ale zde se jich dotknu více a hlouběji. Sluch, jeden ze smyslů člověka. Zde je na nás jak se rozhodneme, co chceme a nechceme slyšet. Chceme slyšet hlas Pána? Pokud ano, musíme se nejdříve ztišit, odejít od hluku světa a od hluku lidí. V dobrém naslouchání a ztišení nás samotných nám brání naše roztržitost, jak nám říká autor¹⁴⁴. Pán hovoří, ale my jej často neslyšíme, neboť jsme roztržití a zavaleni všemi možnými starostmi. Dobrým příkladem jak naslouchat a dobře poslouchat, je nám kniha Samuelova, příběh, který je nám dobře znám. Čeho se chci zde dotknout, je věta, kterou říká Samuel¹⁴⁵ a to: "Mluv, tvůj služebník slyší¹⁴⁶". A po té mu Hospodin sdělil svůj záměr.

Hospodin jej zavolal jeho jménem. Tak je to i u nás. Hospodin hovoří v nitru našeho srdce, jde jen o to, zda jeho hlas uslyšíme. Zda vůbec chceme slyšet. Velmi dobře to známe. Jak často sami říkáme, že slyšíme, ale neslyšíme, neboť jsme tomu, co říká druhý, ani neporozuměli, protože jsme dobře neposlouchali. Pán k němu hovoří hlasem tichým, ale výstižným. A jako další příklad z Písma Svatého v naslouchání a poslušnosti hlasu Božímu se nám může stát Abrahám¹⁴⁷ a Mojžíš¹⁴⁸.

¹⁴¹ Mt 10, 17-25

¹⁴² KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista, Brno: Nakladatelství Cesta, 2001, *Kapitola O Kristově vnitřním. promlouvání k věrné duši*. Str. 99-220.

¹⁴³ Vyslechnu, co promluví Bůh Hospodin (Ž85,9.).

¹⁴⁵ Samuel pomazal za krále Benjamínce Saula a Judejce Davida v počátcích izraelského království.

¹⁴⁶ 1S 3,1-18.

¹⁴⁷ Praotec Izraelců.

¹⁴⁸ Stal se vysvoboditelem lidu pod vedením Boha.

Vlastně bychom mohli říci, že v celém Písmu Svatém je rozhovor Boha k jeho služebníkům. Mojžíš měl za úkol vést Boží lid. Kolikrát lid reptal proti Bohu i Mojžíšovi, ale přesto Bůh svůj vyvolený lid neopustil¹⁴⁹. Abrahám, dříve Abram¹⁵⁰, uposlechl Hospodina a uvěřil, že jeho žena Sára bude mít četné potomstvo, i když byla neplodná. Boží zásah se děje, pouze pokud my Boha slyšíme a uposlechneme. Někdy je těžké uvěřit tak jako Abrahám ve věcech, které se zdají v očích lidských nemožné. V tom se projeví naše víra a důvěra. Boží slovo je duch a život. Člověk se stává blaženým, když slovo Boží slyší a koná podle něj. Když uslyší hlas a poslechně, co po něm chce Pán. Tak to činili i proroci, apoštolové a učedníci. Zde bych ráda navázala na kapitolu IV, kde se hovoří o pravdivosti a pokoře před Bohem. Každý člověk se potýká se svými chybami. Bojujeme a toužíme být lepšími. Zde vidíme dobrá napomenutí a rady, že máme žít před Boží tváří v pravdě a s upřímným srdcem. Pravda člověka osvobodí. Žít v pravdivosti není vůbec jednoduché a stojí mnoho úsilí a sebezapření. Měli bychom mít před očima své hříchy a chyby. Je velikým uměním si přiznat své chyby, a nejen před Bohem, ale i před lidmi. Uznat svou chybu je bohulibý čin. Takto stát před Bohem. Máme naději, že Pán nás opět pozvedne a nenechá nás padnout a pokud ano, je to jen jeho záměr a je třeba se mu podřít, neboť on jediný ví, proč to dělá a jak dalece je to pro nás užitečné. V tom se ukazuje, jaké je naše křesťanství, zda je opravdové a pravdivé. Pokud přiznáme své vlastní hříchy a budeme pravdiví k Bohu i sami k sobě, tato pravda nás osvobodí.

Tomáš Kempenský v páté¹⁵¹ kapitole knihy třetí O podivuhodném působení Boží lásky¹⁵², vyznává spolu se

¹⁴⁹ Ex 16, 11-12.

¹⁵⁰ Gn 17,5

¹⁵¹ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola *O podivuhodném působení Boží lásky*. Str. 106-110.

¹⁵² Tamtéž. Str. 106.

žalmistou, že Pán je jeho naděje a útočiště v době soužení¹⁵³. Tomáš Kempenský se ztotožňuje se žalmistou a hovoří o sobě jako nehodném, kterého Bůh ovlažuje svou láskou a zahrnuje jej svým milosrdenstvím. Zde si uvědomíme, že dochází k ujištění, že Boží láska je veliká a že nás neopustí. Autor v této kapitole se často zmiňuje o soužení, ale hned odkazuje, že Pán je sláva, radost a naděje¹⁵⁴. Autor ve svém spisu, konkrétně v kapitole páté hovoří o Bohu jako o lásce¹⁵⁵. Celá tato kapitole je prodchnutá slovem láska. Ale jakou „lásku“ měl na mysli autor? Tu pravou, Boží lásku. Lásku, která nezná míru, necítí břímě, nedbá námahy, chce vykonat více, nevymlouvá se.¹⁵⁶ V době Tomáše Kempenského se často setkáváme s pojmem láska. Láska v tehdejší době se stávala povrchní a hamižnou. Duchovenstvo, které mělo plná ústa slov o lásce, nenaplnovalo poselství Kristova evangelia. Pravá podstata lásky a služby Kristu v bližních nebyla naplňována. Tomáš Kempenský měl na mysli lásku evangelijní, o které hovoří Kristus.¹⁵⁷ Láska, která neumí nic obětovat, není láskou. Láska nás činí statečnými v utrpení a zkouškách. Láska nás činí vytrvalými v těžkostech. Láska nás má pozvedat vzhůru a činit dokonalými. Láska k Ježíši nás nabádá k velkým činům a vzbuzuje touhu po stále větší dokonalosti. Láska je bdělá, nespí. Stává se nám hybnou silou k dobrým činům pro Ježíše¹⁵⁸. Kdo není ochoten trpět a řídit se vůlí toho, koho miluje, nemůže o sobě říci, že miluje. Milující musí pro milovaného rád něco snést a neodvracet se od něj, když přichází utrpení, krize a soužení¹⁵⁹. A zde jsme se dostali k soužení, o kterém autor hovoří rovněž ve zmiňované

¹⁵³ Ž 3,4; Ž 59,17

¹⁵⁴ Tamtéž. Str. 106.

¹⁵⁵ Agapé řecký výraz pro lásku, zdůrazňující více vůli než cit.

¹⁵⁶ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola *O podivuhodném působení Boží lásky*. Str. 108.

¹⁵⁷ J 15, 12.

¹⁵⁸ L 10, 25-37.

kapitole. Mohli bychom o soužení říci, že nám něco chybí, že máme nedostatek a proto se trápíme. Je zde důležité uvést, že pokud se trápíme pro spravedlivou a záslužnou věc je to správné v očích Božích, ale my se často trápíme pro malichernosti. Zabýváme se věcmi pomíjejícími a neřešíme věci a činy podstatné. Jak pro druhé tak pro sebe. Hovoří se zde o nadšení, které v době utrpení opadne a naše touha milovat Krista i v utrpení upadá. Je to častý problém snad každého křesťana. Máme chuť i odvalu, ale jak nás navštíví krize, odcházíme od svého předsevzetí. Zde v kapitole V nalézáme rady, jak si v tomto pomoci. Pohled na Krista, který pro nás zemřel, stal se nám v utrpení podobný a žil náš život. Autor nás nabádá¹⁶⁰, abychom byli stateční jako vojáci a plně Bohu důvěřovali. Nesmíme upadat do samolibosti a pýchy, to je cesta špatná a ke Kristu nevede, spíše od něj odvádí. Neměli bychom upadnout do sebelásky, sebelítosti. Nemáme spoléhat na své síly, ale na moc Boží¹⁶¹. Stát před Bohem v pokoře. Nebýt si sebou tolik jistí, neboť upadneme do pýchy a ctižádostivosti. Pokud se nám něco nedaří, často dochází k tomu, jak již jsem zmínila, že sami sebe litujeme a říkáme, proč se nám to či ono stalo? A začínáme tomu podléhat a zabývat se sami sebou a to už nemůžeme říci, že Bohu důvěřujeme. Nebo se nezabýváme Božími věcmi, ale sami sebou. A zde přicházíme ke kapitole XVII¹⁶², kde se hovoří o útěše a důvěře v pomoc Boží. Nemáme hledat útěchu v lidech, ale v Bohu. Jak je to těžké, ví asi každý člověk.

Povzbuzení a útěcha přichází po velkých bojích a strastech, jak vnitřních i vnějších. Když budeme vytrvalí v těchto zkouškách, přijde den, noc ustoupí a Kristus nás pozvedne. Opět opakuji, víme všichni, jak je těžké se

¹⁵⁹ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy O Následování Krista. Brno: Nakladatelství cesta, 2001. Kapitola V. *O podivuhodném působení Boží lásky*. Str. 110.

¹⁶⁰ Tamtéž. Str. 112.

¹⁶¹ Ž 27,3.

¹⁶² KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola VII. *O skrývání milosti pod stráží pokory* str. 113-115.

nesvěřit lidem se svými starostmi, jak duchovními tak tělesnými. Rádi se svěříme a hovoříme o všem, co máme na srdci, ale zde nás autor nabádá, abychom toto činili s Kristem. Abychom se svěřovali Kristu. To je pravá odevzdanost a důvěra. Zůstat odevzdání do rukou Božích. Odevzdat se do Boží náruče jako dítě, které se utíká k mámě. Náš vztah ke Kristu má být trvalý, upřímný a plný důvěry. Pán Ježíš hledal útěchu ve svém Otci, a když byl v Getsemanské zahradě, modlil se, ať se stane jeho vůle¹⁶³. Jemu se stalo, že jej nejen Jidáš¹⁶⁴ zradil, ale též Šimon Petr¹⁶⁵ zapřel a to třikrát. Oba byli Ježíšem vyvoleni a povoláni k následování. Jeden svého činu litoval a druhý spáchal sebevraždu. Jak výstižné pro nás. Kolik je křesťanů, kteří cítí povolání, ale když přicházejí zkoušky a protivenství, odstupují od svého záměru a raději Krista opouštějí, ba někteří jej i zradí. Je těžké v dnešní době, která stojí na bohatství, moci a blahobytu zůstat věrní Kristu. Je těžké snášet všelijaké ústrky, pomluvy v každodenním životě. Někteří křesťané toto zažívají na svých pracovištích, kdy spolupracovníci kladou pod nohy všelijaké překážky, jen aby člověka, o kterém vědí, že vyznává ve svém životě Krista, ponížili, zesměšnili. Toto protivenství můžeme nazývat zkouškou. Je to tedy doba, kterou bychom mohli nazvat zkouškou ve víře a věrnosti Kristu, ale i protivenstvím. Ježíš svým věrným neslibuje život pohodlný, ale život plný zkoušek a bojů, ale po vytrvání nás čeká odměna¹⁶⁶. Vždyť i první křesťané byli pro svou víru pronásledováni a snášeli všelijaké ústrky. Máme tedy jít po stopách a podle příkladu Krista, jak se o tom hovoří v kapitole XVIII¹⁶⁷. Zde se hovoří o tom, že Kristus od svého narození měl nedostatek, narodil se

¹⁶³ Mt 26,39.

¹⁶⁴ Jidáš Iškariotský proslul tím, že za třicet stříbrných zradil Krista.

¹⁶⁵ Jeden z apoštolů Krista. Šimon zvaný skála.

¹⁶⁶ Mt 8,34-38.

¹⁶⁷ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola XVIII. *Kterak časně strasti klidně snášet podle Kristova příkladu*. Str. 132-133.

v chlévě jako chudý, musel utéci před pronásledováním Herodovým už jako malé dítě. Snášel posměch, zrady a po té smrt na potupném kříži. Zde se ukazuje Ježíšova trpělivost, ke které nás autor nabádá právě v této kapitole. Trpělivost je nám velmi zapotřebí jak s druhými, tak se sebou samými. Kristus se stal vzorem pokory ne jen pro jeho dobu, ale i pro budoucí. Často si naříkáme a stěžujeme, že musíme snášet protivenství, ale toto snášení a trpělivé nesení tohoto kříže nás učí pokoře a trpělivosti. Naříkáme, že musíme snášet od druhých ponížení, potupná slova, ale jak my se chováme k nim?

To kolikrát ani vědět nechceme. Autor považuje za nemoudré takto smýšlet, neboť nehledíme na ctnost trpělivosti, která je nám tolik potřebná. Ctnost trpělivosti je dar a o tu je třeba se též modlit. Být trpělivý k druhým v jejich slabosti, ale i sami k sobě, když se nám nedaří, jak bychom chtěli. Zde se autor též zmiňuje o tom, že jsou lidé, kterým nevadí křivdy od některých lidí¹⁶⁸. Známe to z každodenního života. Jako příklad uvedu zaměstnání. Pokud nás nadřizený, který je nám milý upozorní, nebráníme se a přejdeme upozornění v klidu, ale pokud nás kolega, kterého zrovna „nemusíme“, upozorní, hned bychom se začali bránit a říkat, jakým právem si dovoluje nás upozorňovat. Jsou tedy lidé, které rádi snášíme i v jejich slabostech, ale lidé, kteří nám nejsou vhod, bychom nejraději ani neviděli. Právě na těchto lidech si můžeme cvičit naši trpělivost a laskavost. Zde bychom mohli přejít ke kapitole XXII, kde se hovoří o vděčnosti¹⁶⁹. Vděčnost je darem, člověk vděčný je člověkem pokorným. Být vděčný v dnešní době, jak zjišťujeme, není „moderní“. Ale proč? Pokud se podíváme kolem sebe, vidíme, že skoro vše máme na dosah ruky.

¹⁶⁸ Tamtéž. Str. 134.

¹⁶⁹ KEMPENSKÝ Tomáš. *Čtyři knihy o následování Krista*. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola XXII. *O vděčnosti za přehojná Boží dobrodiní*. Str. 142.

Člověku pomáhají stroje. Z manufaktury jsme přešli ke strojnmu průmyslu, člověku pomáhá technika. Ve zdravotnictví máme moderní přístroje, ve školách různé pomůcky, máme automobily a podobně a my lidé jsme si zvykli na komfort a pohodlí a vděčnost jakoby ustupovala do pozadí. Ale vraťme se k našemu křesťanství. V křesťanském životě je zapotřebí vděčnost, zejména za dar života, jak života pozemského, který nám byl dán, tak za život v Kristu, který jsme získali od doby našeho křtu. Křtem patříme Kristu. Děkovat za život, který smíme spolu s Kristem žít. Dostali jsme mnoho darů od Boha, každý podle toho, jak jej Bůh uschoпил¹⁷⁰. Vše co máme, je dar. Ten, kdo dostal více, taky se bude před Bohem více zodpovídat a bude se od něj více požadovat. Dar je tedy nezasloužený. Dary dostáváme ke službě druhých a k pomoci své. O daru Ducha se hovoří v Písmu¹⁷¹. Naše víra je darem, ne každý má dar pravé víry. Je potřeba stále o tento dar prosit, abychom jej neztratili, nebo se proti němu nezpronevěřili. Abychom neupadli do malomyslnosti a nevěry. Dar není věcí samozřejmou. Kéž bychom uměli Bohu za vše děkovat a vyprošovat i druhým tento dar poznání.

Nyní přejdeme ke knize třetí ke kapitole XXIV, která se dotýká každodenního života a každodenního lidského boje. Hovoří se zde o zvědavosti¹⁷². O zvědavosti, jak žije druhý člověk, o zvědavosti, jaký druhý člověk je. Jak je to aktuální téma pro dnešní dobu. Nemáme se starat o to, jaký je ten druhý, co má a nemá. Máme svou zvědavost umrtvovat. Nebudeme se zodpovídat, jací jsou druzí, ale jací jsme my. Před Boha každý předstoupí takový, jaký je a sám za sebe. Zvědavost nás znepokojuje. Zvědavost je spojena se závistí. Když se dozvíme, že druhý má, co nemáme my, závidíme a chceme to také. A to je špatně. Nejde zde o závist jen v hmotném slova smyslu, ale i v duchovním životě se

¹⁷⁰ Sk2, 38-39.

¹⁷¹ 1K12, 4-11.

setkáváme se závistí¹⁷³. Mnohdy závidíme druhému jeho výřečnost, jeho způsob modlitby a podobně, ale nevidíme, co si musel protrpět a čím projít, než toho dosáhl. My se máme dívat na sebe a děkovat Bohu za to, co máme, za naše dary, které nám dal. Měli bychom pokorně Bohu děkovat i za toho, který má, co nemáme my, a v tom vidím křesťanský přístup. V tom je pokora. Máme být obezřetní a varovat se závisti. Tuto vlastnost zná asi každý a právě proto se máme každý čeho vyvarovat, každý s ní bojujeme. Kéž náš boj není marný, ale je opravdový. Kéž bychom si uměli vážit a děkovat za dary, které máme a v nich se zdokonalovat. Stávat se tak svatými a Bohu milými. Zde bychom mohli navázat na kapitolu XXXV¹⁷⁴, kde se hovoří o pokušení, kterým prochází každý člověk. Už jsem se zmiňovala o pokušení, ale je třeba toto připomenout, abychom se nestali pyšnými a samolibými. Zde je potřeba dobré dávky pokory a přijímání pokušení a umění proti němu bojovat. Bojovat převážně modlitbou a sebezapřením. Zapřít sám sebe není nic jednoduchého. Zná to snad každý, zvláště křesťan. I Ježíš hovoří často o sebezapření. Opravdový pokoj máme hledat u Boha a ne v tomto nepokojném světě. Boj s pokušením nás učí jemu čelit, učí nás být silnějšími, pevnějšími. Učí nás hloubce ve vztahu ke Kristu. Učí nás prohlubovat lásku a důvěru. Učí nás pokoře, neboť když padneme, hlouběji se přimkneme ke Kristu. Člověk snadno klesá a padá, ale Pán nás pozvedá a nenechá padnout úplně.

Zde bych se chtěla krátce zmínit o pravém přátelství. Pravý přítel je ten, který vytrvá v blízkosti svého přítele. I přesto, že přítel je v nesnázích. Ježíš se stal naším pravým přítelem a zůstává s námi. "kde jsou dva nebo

¹⁷² KEMPENSKÝ Tomáš. *Čtyři knihy o následování Krista*. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola XXIV. *O zahánění zvědavosti na život bližního*. Str. 147.

¹⁷³ 2K, 4, 7-18.

¹⁷⁴ KEMPENSKÝ Tomáš. *Čtyři knihy o následování Krista*. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola XXXIV. *Kterak je Bůh milujícím ve všem a nadevšechno sladký*. Str. 164-166.

tři v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich“¹⁷⁵, zde hovoří Kristus o společenství přátel, kteří se scházejí ve jménu Krista. Přátelé spolu věrně vytrvají až do konce, spolu se modlí a sdílejí své zkušenosti. Jeden druhému pomáhají. Jsou spolu v dobrém i zlém. Dnešní doba potřebuje obnovu opravdového přátelství.

2.5 Kniha čtvrtá

O svátosti oltářní

Pán nám dává příkaz a zároveň příslib. Chce, abychom se podíleli na jeho životě, abychom všude byli s ním a přijímali dar, který nám dává a tím je Eucharistie¹⁷⁶. Společenství kolem jeho stolu spolu s učedníky. Chce, abychom měli podíl spolu s ním. Volá každého¹⁷⁷. Slova, která Kristus pronesl při poslední večeři, jsou závazná a trvalá¹⁷⁸. Tato slova byla řečena pro naši spásu. Je to Kristovo pozvání věčné a trvalé. Mnozí putují na dlouhé poutě za ostatky svatých, proroci a patriarchové mohli pouze ve zbožnosti a naději toužit po setkání s Bohem. Toužili po niterném setkání s Bohem. Mnoho času věnovali přípravě na toto setkání. A hle, zde na oltáři je přítomen Kristus, Bůh živý a pravý. Jaké to tajemství. Tajemství, které člověk jen tak rychle nepochopí, toto tajemství je zastřeno našemu zraku, aby se naše víra prohlubovala. Je potřeba, jak hovoří autor¹⁷⁹, nejdříve si uvědomit své hříchy a litovat jich, než přistoupíme k tajemství Těla a Krve Páně. Jsme hříšníci a Pán nás přesto nabádá k přijímání a přímo nás volá. Ježíš se stává našim pokrmem a pastýřem, který nás vede k pastvinám, kde si můžeme

¹⁷⁵ Mt 18, 20.

¹⁷⁶ Společenství Devotio Moderna často podporovalo své členy k častému přijímání eucharistie.

¹⁷⁷ Mt 11,28.

¹⁷⁸ Mt 26,26-29.

odpočinout. Volá ty, jež jsou obtíženi svými břemeny¹⁸⁰. Pán ví, jací jsme, a přesto nás volá. Eucharistie se stává naší pomocí a silou ke zvládnání každodenních úkolů. Prohlubuje v nás Boží život. Prohlubuje se náš osobní vztah s Pánem. Pán se stává občerstvením pro naše duše. Chce, abychom jej přijímali a stávali se jemu podobnými. Eucharistie je pro nás lékem a pomáhá nám, krotí naše nezřízené vášně, pomáhá nám, abychom se stávali lidštějšími a milovníky Krista. Zde bych chtěla připomenout, jak úzce je spojeno kněžství s eucharistií. Autor se zde zmiňuje o tom, že člověku, který byl vysvěcen na kněze, se břímě neulehčilo, nýbrž je vázán přísnějším poutem kázně a povinen větší dokonalostí a svatostí. Kněz má být ozdoben vzorem ctností a dávat příklad zbožného života. Způsob života kněze se nemá ubírat cestou světskou, ale má se snažit o dokonalost a podobnost Kristu. Nemá ustávat v modlitbě a má vyprošovat milost a milosrdenství pro své bližní. Kněz a oltář patří neoddělitelně k sobě. Kněz má být nositelem Krista. Při svátosti Eucharistie si máme uvědomit to, koho přijímáme a co pro nás učinil. Co znamená toto tajemství? Bůh se nám vydává do rukou a stává se naším pokrmem. Máme se stávat jemu podobní. On se obětoval bez výhrady a je na nás, abychom jej následovali také bez výhrad.

Křesťanství bylo odjakživa středem pozornosti a přitahovalo a můžeme říci, že to stále platí. Právě proto, co udělal Ježíš pro nás. Tajemství eucharistie a kříže. Kříž a utrpení se promítají v eucharistii, právě proto jsou křesťané zváni ke stolu Páně, aby tam čerpali sílu snášet utrpení, která na ně doléhají.

Eucharistie nás učí oběti sebe samého a dávání sebe nejen Bohu do služby, ale i bližnímu. Učí nás dělit se a nechtít odměnu. Zřeknout se sebe samých, svých tužeb a plánů. Je to Kristus, který se vydává a odhaluje nám

¹⁷⁹ KEMPENSKÝ, Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Str. 225-269.

hříšníků. To je mé Tělo a to je má Krev, to čiňte na mou památku¹⁸¹. Stále si máme připomínat, co pro nás učinil, a co následovalo po poslední večeři. To je pro nás odkaz, který máme konat. Ježíš nás učí milovat své bližní a neochabovat v lásce. Je zde dobré připomenout, abychom byli hodni přijmout Krista, je potřeba se zřící svých hříchů a vyznat je před Bohem, abychom očištění směli přijít ke stolu Páně. Bůh provází prosté, zjevuje se pokorným, dává pochopení maličkým¹⁸². Také máme děkovat a neustávat v modlitbě díky. Naše děkování nechť je projevem naší vroucí lásky a důvěry v pomoc a ochranu Nejvyššího. Ráda bych ještě jednu kapitolu věnovala zvláště k přípravě na svaté přijímání.

O přípravě ke svatému přijímání

Ke svatému přijímání je třeba se připravit, neboť k nám přichází náš Pán, jak píše Kempenský ve své XII kapitole. Máme se připravit ztišením a pohroužení do svého nitra¹⁸³. Uvědomit si, kdo k nám přichází, že je to Pán nebes a náš Spasitel. Když se připravujeme na vzácnou návštěvu, kterou očekáváme, pořádně uklidíme a vše řádně nachystáme, aby návštěva byla spokojená po všech stránkách. A tak to má být s naší přípravou na přijetí Krista ve svátosti přijímání. Děje se tu osobní setkání. To není naše zásluha, ale je to milosrdné sklonění Boží lásky k nám lidem. Je to projev Božího milosrdenství a navštívení. Pán přichází úplně celý se svým lidstvím i Božstvím, tak i my se jemu odevzdejme plně se vším, co jsme a co máme. Bude užitečné pro naši duši, být takto připraveni na svaté přijímání. Svaté přijímání se nám stane lékem pro duši i

¹⁸⁰ Mt 11, 28.

¹⁸¹ Mk 14, 22-24.

¹⁸² Ž 119, 130.

¹⁸³ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno: Nakladatelství Cesta, 2001. Kapitola XII. Kterak pečlivě se připravovat k přijímání Krista. Str. 259.

tělo. Kristus se nám dává, stává se darem, pokrmem, tak jako ve večeřadle spolu s učedníky. Co můžeme Kristu nabídnout? Co mu dáme? Sami ze sebe nic nemáme. Je třeba, abychom se cele vydali na milost a nemilost do jeho náruče. On též se vydal svému Otci, jak na kříži tehdy na Golgotě, tak poslechl vůli svého Otce a dal se nám za pokrm. Svaté přijímání nás činí svatými a podobnými Kristu. Kolikrát se nám stává, že při svatém přijímání nic nepocitujeme. Zde je dobré připomenout, že víra není věcí citu, že to není citová záležitost, ale jde tu o vztah, a jako takový je třeba jej brát tak, jak přichází.

Jestli se dva lidé mají opravdu rádi, se pozná po době odmlčení, po době zkoušek, které do vztahu přicházejí. A v tom se osvědčuje jejich pravá láska. A takto je to i s námi a naším vztahem ke Kristu. Zůstat pokojní, když přicházejí zkoušky. Nezabývat se jimi, dělat jakoby nebyly. Pocit slasti z našeho setkání s Kristem nemusí tedy vždy přijít. Je to jen věcí Krista, zda je člověku při přijímání umožněno. Je to milost a my musíme vytrvat, i když tuto milost zdánlivě nepocitujeme. Tím se projevuje naše oddanost a věrnost. Ke Kristu přicházíme s našimi slabostmi, bolestmi a hříchy. Pokud si své hříchy uvědomujeme a jemu je odevzdáme, on je může proměnit v požehnání. On se dotýká nejen našeho srdce, ale i našich ran a bolestí. Jak už jsem se zde zmínila, svaté přijímání je lékem pro naše duše. Kristus si učiní v naší duši svůj příbytek.

Autor zde hovoří o tom, že naše víra je zkoušena¹⁸⁴. Ano, často se zkoušky opakují. Pán dopustí i pokušení. Satan rád pokouší, zda člověk je věrný Bohu. Zda neustoupí od svých záměrů sloužit a milovat Boha. Vzpomeňme na starozákonního Joba¹⁸⁵.

Jak jej Hospodin zkoušel a celou jeho rodinu. Hospodin nechal zkoušet satanem Joba a Job vytrval ve věrnosti. A

¹⁸⁴ Tamtéž. Str. 269-271.

¹⁸⁵ Jb1,6-12,13-22.

nejen, že vytrval, ale chválil i Hospodina, že jej nevydal smrti a do rukou satana. Tedy naše víra je tajemství, které musíme chránit a bojovat o něj. Při bohoslužbě je to dobře řečeno, že víra je tajemství a my nejen, že zvěstujeme jeho vzkříšení, ale i na jeho příchod čekáme. Kéž nás Pán nalezne bdělé a připravené, abychom spolu s ním mohli vstoupit do slávy vzkříšení¹⁸⁶.

¹⁸⁶ KEMPENSKÝ Tomáš. Čtyři knihy o následování Krista. Brno:Nakladatelství cesta, 2001. Kapitola XI. *Kterak Kristovo Tělo a svaté Písmo jsou věřící duši nejpotřebnější*. Str. 255.

Závěr

V době, ve které žil Tomáš Kempenský, se církev zmítala v bouři různých nepokojů, pronásledování náboženských hnutí a heretických uskupení. Instituční církev se potýkala jako v předchozích staletí s projevy mravního úpadku. Citelně se vzdálila svému poslání a stávala se z ní světská instituce. Klérus se pomalu vzdaloval evangelijnímu poselství. Roku 1387 založil Geert de Groote duchovní společenství Bratří společného života, do kterého později vstoupil i Tomáš Kempenský. Toto společenství je základem obrodného hnutí pozdního středověku, známého jako Devotio Moderna, které se usilovně snažilo o duchovní růst, kladlo důraz na obrácení a význam praktického života a svatosti. Jeho heslem bylo následování Krista. Hnutí ovlivnilo celou řadu laiků, duchovních a mnichů zejména řádu augustiniánského. Duchovní služba a služba potřebným vůbec je vykonávána v intenci následování Krista a stává se tak pravdivější.

Tomáš Kempenský, který byl uchvácen velikou láskou ke Kristu, se stal příkladem mnohých, Bohu zasvěcených osob a nejen jich, ale i mnohých křesťanů. Byl tím, který povzbuzoval věřící k lásce ke Kristu a k trpělivosti. Jeho spis *Následování Krista* patří k nejoblíbenějším křesťanským knihám a je velmi vhodným pomocníkem pro duchovní růst křesťanského života. Nalezneme v něm různá povzbuzení a napomenutí, která odkazují na texty Písma svatého. Proto návrat do vlastního nitra je cestou k hlubšímu pochopení křesťanského poselství a hodnot.

Po studiu a prožití jeho spisu si dovoluji vyznat osobní přání: *Kéž Následování Krista se stane pro nás duchovním pokrmem a posilou v nelehké době, kterou prožíváme.*

Seznam použité literatury a odborných zdrojů:

Prameny:

1. Bible, *Písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Praha, 1985.
2. KEMPENSKÝ, Tomáš. *Čtyři knihy o následování Krista*. Brno : Nakladatelství Cesta, 2001.

Odborná literatura:

1. BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v Českých zemích*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006.
2. DESCARTÉS, René. *Rozprava o metodě*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1992.
3. HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20.století s ontologií textů*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.
4. HEER, Fridrich. *Evropské duchovní dějiny*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999.
5. HUIZINGA, Johann. *Podzim středověku*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2010.
6. HÖFFDING, Harald-KRÁL, Josef. *Přehledné dějiny filozofie*. Praha: Nakladatelství Strnad František, 1941.
7. KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, Praha 2005.

8.LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha : Nakladatelství Návrat domů, 1996.

9.LÁŠEK, Jan B. *Kristův svědek Mistr Jan Hus*. Praha: Nakladatelství Blahoslav, 1990.

10.LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska a Republiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002.

11.OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992.

12.PETRUCIJOVÁ, Jelena. *Vybrané kapitoly z dějin filozofie. Středověká a novověká filozofie*. Sv. první. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007.

13.RAPP, Francis. *Církev a náboženský život Západu na sklonku středověku*. Brno : Stanislava Káňová, 1996.

14.ŘÍČAN, Rudolf; MOLNÁR, Amedeo. *Dvanáct století Církevních dějin*. Praha: Nakladatelství Kalich, 2007.

15.Le GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Nakladatelství: Vyšehrad, 1999.

16.FERDINANDOVIĆ, Asmus Valentin. *Antická filozofie*. Svoboda, Praha, 1986.

Encyklopedie a slovníky

1. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992.
2. SALAJKA, Milan. *Slovník náboženských a teologických výrazů a pojmů*. Praha: Nakladatelství Blahoslav, 2000.

Elektronické zdroje:

1. 2014-05-01
<https://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=11497>.
Thomas a Kempis
2. 2014-05-01
<http://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=6055>.
Imitation of Christ

SUMMARY

Thomas of Kempen and His Book

**The Imitation of Christ - the Outline Period the Middle
Ages**

**Tomáš Kempenský, jeho dílo o následování Krista
a nástin období středověku**

Žaneta Černochová

In an age in which he lived Tomas Kempenský, the church floundered in a storm of various riots, persecution of religious movements and heretical groups. The institutional church has struggled as in previous centuries with symptoms of moral decay. The church considerably deviated from its mission and became secular institutions. Clergy are slowly drifting evangelical message. In 1387 Geert de Groote founded spiritual community of Brothers living together, to which later joined Tomas Kempenský. This community is the foundation of late medieval revivalist movement known as Devotio Moderna, which is struggling to spiritual growth, stressed the importance of conversion and of practical life and holiness. His motto was following Christ. The movement influenced many of the laity , clergy and monks, especially the Augustinian order. Chaplaincy and services for the needy is performed in the intention of following Christ and becomes truer.

Kempenský Thomas, who was fascinated by the great love of Christ, is an example of many people consecrated to God, and not only them, but also many Christians. He was the one who encouraged the faithful to the love of Christ and patience. His writings, Imitation of Christ, one of the most popular Christian books and it is a very good tool for spiritual growth of the Christian life. You can find a

variety of encouragement and exhortation, which refer to the texts of Sacred Scripture. Therefore, return to your own heart is the way to a deeper understanding of the Christian message and values.

After studying and enjoying his work, I would like to confess personal wishes: May Imitation of Christ becomes for us spiritual food and reinforces the difficult times, which we are experiencing .